

Yeni Radyo TV Düzenine Doğru

Dr. Haluk ŞAHİN

1992 yılının ilk aylarında iletişim dünyasının bir numaralı gündem maddesi yeni radyo ve televizyon yasası. Çeşitli yasa tasarımları elden ele doluyor, gazetelerde farklı telden çalan haberler çıkıyor, siyasal sohbetlerde spekülasyonlar yapılıyor. Bu arada, TELE ON ve SHOW TV gibi televizyon kanalları adeta yasal durum açıklığa kavuşmadan önce bir fiili durum yaratmak için yayına başlıyor. Tabii, faaliyete geçmek için yasanın yapılmasını bekleyen hevesliler de var.

Radyo televizyon yayınlarını düzenleyecek yeni yasanın bu ölçüde ilgi çekmesi şaşırtıcı değil. Türkiye'de yayıncılık konusu ta 1955 yılından beri tartışmalı. Bu tartışmaya son vereceği düşünülen özerk TRT statüsü (1964) tam tersine, daha da yoğunluk kazanmasına neden olmuştu. Türkiye 1965-70 yılları arasında TRT tartışmalarıyla şakalandı. Oysa henüz televizyon yoktu ya da yok gibiydi. Ülkedeki yayıncılık düzeni televizyonun yaygınlaşmasıyla daha da önem kazandı. Televizyon çağına bir takım dar kafalı bürokratik engeller yüzünden gecikerek giren Türkiye bu farkı kapatmak istercesine atak yaptı. Türkiye, televizyon sahipliği açısından sıfır noktadan doyum noktasına ulaşan ülkelere birisi oldu. Bu hızlı tırmanış yalnızca iletişim değil kültür sosyolojisi açısından da çok önemli bir ipucudur.

Televizyonun uzun yıllar boyunca tek kanallı olarak kalması bu önemi azaltmak şöyle dursun, pekiştirmiştir. Tek kanaldan gün boyunca bütün bir ülkeye seslenebilmek olanağı merkezdeki yöneticiler için ne büyük nimettir.

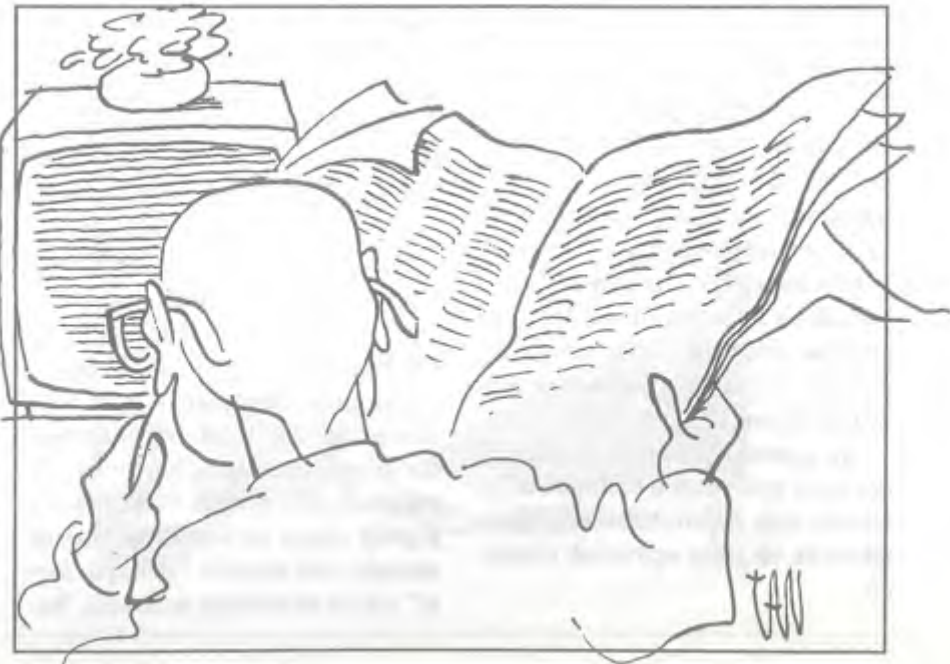
1961 Anayasası ile kurulan düzende Radyo -Televizyon yayını yapma hakkı devlete bırakılmış, yani yayıncılıkta tekelin devam etmesi öngörülmüştü. Ancak bu tekelin kamu vicdanınca ve tüm siyasal aktörlerce kabul görmesi için onun özerklik ve tarafsızlık formaları giymesi istenmişti. Ülkedeki merkezîyetçi yönetim geleneklerine ters düşen özerkliğe 1971 askeri darbesiyle birlikte son verildi. Tarafsızlık ise her zaman tartışmalı bir konuydu. Böylece kuruluş amaçlarının çok ötesine sürüklenen TRT uzun yıllar boyunca toplumun etkili bazı kesimleri tarafından alacakaranlıkta bulunan bir kurum olarak algılandı.

Bu arada teknolojik alandaki gelişmeler yayın tekeline Nasreddin Hoca'nın türbesine çevirmişti. Nitekim, en yukarıdan gelen destekle, Anayasa güvencesi altındaki tek el uzadı teknolojisini ile önce delindi, sonra bir şişme yatak gibi porsutulup batırıldı.

TV izleme araştırmalarının bulguları durumun komikliğini açıkça ortaya koyuyor: Ülkede yayın tekeline sahip televizyon kuruluşunu altı kanalına rağmen halkın % 40'ı izlerken, tekeli dışardan zorlayan "yabancı" kanal tam % 60 tarafından seyrediliyor. Azınlıkta kalmış bir tek el bize özgü olmalı!

Türkiye'nin televizyon çağına bürokratik engeller nedeniyle geç girdiğini yukarıda belirttik. Türkiye yeni televizyon yasasını da görece geç yapıyor. İktidara ekonomik liberalizm ve özelleştirme şovanesi olarak gelen ANAP iktidarının ilk yıllarında tekeli kaldırıp yeni düzeni kurması beklenirdi. Ama bir ara hapishaneleri bile özelleştirmekten söz eden Özal siyasal çıkar düşüncesiyle buna yanaşmadı. Tek borazan kendi elinde kalsın istedi. Daha sonra kaçak borazanı da kendisi ülkeye soktu ve uzun uzun öttürdü. İşte bu yüzden, telekomünikasyon altyapı-

Devamu Sayfa 2'de

Yeni Radyo TV Düzenine Doğru

Baştarafı Sayfa 1'de

sının oluşturulması açısından çok olumlu puanlar alan ANAP'a yayıncılık üstyapısı açısından çok düşük puanlar vermek durumundayız.

ANAP'ın televizyonu kullanım tarzından şikayetçi olan hem DYP hem de SHP tekelcilige dayanan radyo televizyon düzeninin değiştirileceğini uzun süredir vaat etmekteydi. 20 Ekim seçimlerinden sonra Süleyman Demirel'in başkanlığında koalisyon hükümeti kurulunca bu vaat hükümet programına girdi. 25 Kasım 1991 tarihinde TBMM'de okunan bu programın 9. sayfasında şöyle deniyordu.

"Halkımıza, gerçekleri yansıtan ve doğru haber alma olanağı sağlayan tarafsız bir devlet radyo televizyonu mutlaka sağlanacak ve özel televizyon ve radyo istasyonlarının da kurulmasına olanak veren hukuksal ortam hazırlanacaktır.

Bu amaçla hükümetimiz bir yandan bunun gereği olan Anayasa değişikliklerini sağlamaya çalışacak, öte yandan da Anayasa değişikliğini gerekli kılmayan yasal düzenlemeleri gerçekleştirecektir."

Bu yazının kaleme alındığı Şubat ayının ortalarında, Anayasa değişikliği önerisinin imzaya açıldığı ve yeni yasayla ilgili hazırlıkların ilerlediği yolunda haberler gazete sütunlarına yansıyor. Henüz yasanın temel direkleri belirginleşmediği için odaklanmış bir tartışma ortamının doğduğunu söylemek mümkün değil, ama yapılan tartışmalardan bazı ipuçları elde edilebiliyor. Yeni radyo televizyon düzeni konusuna baştan beri ilgi gösteren ve bu konuda bir kitap yayınlayan İLAD'da konunun sistematik olarak tartışılabilmesi için incelemeler yapmak ve toplantılar düzenlemek çabasında.

Şu aşamada yapılması gerekenlerden birisi yeni yasanın özelliğini belirleyecek olan duyarlı konularda tutum takınmak ve görüş açıklamak olmalıdır.

Örneğin, yeni yasanın dikey ve capraz tekeller konusunda uygulayacağı ölçü ne olmalıdır? Çoğulcu demokrasi ideali ile çelişkili olduğu için tüm demokratik ülkelerde medya tekellerini sınırlayan kurallar olduğuna göre bizim yasamızda da bir takım kurallar olacaktır. Ama hangileri? Bir yandan şimdi derin bir bunahım içinde olan yazılı basının elektronik iletişim alanında yatırım yapmasını yasaklamakten öte yandan ülkede fikir ve haber dolaşımını bir kaç kuruluşun tekeline bırakmama amacı nasıl uzlaştırılabilir?

Duyarlı bir ikinci konu yabancı sermayenin kurulacak radyo televizyon istasyonlarındaki payı konusudur. Ulusal güvenlik düşüncesiyle bu konuda da bir takım kısıtlamaların konması kaçınılmaz görünüyor, ancak ölçüsü ne olmalı? Yabancı sermayeye başka tüm alanlarda davetiye çıkartılırken yayıncılıkta nasıl bir politika izlenmeli? Aynı şekilde yayınlarda yabancı kökenli programlar konusunda konulacak olan sınırlamaların ölçüsü de tartışmaya değer. Televizyonu salt bir ticarethane gibi gören özel yayıncıların bu türden ölçülere karşı çıkmaları beklenebilir. Ancak ülkeye ait bir kaynağı yani radyo frekanslarını kullanacak olan gibi kişilere radyo- televizyon yayıncılığı yapmalarının bir hak değil, ayrıcalık olduğu hatırlatılmalıdır.

Yayın kuruluşlarını siyasal otorite karşısındaki statüsü Türkiye'de iletişim tartışmalarının baş konusu olagelmıştır. Bu tartışmaların yeni düzende azalması için ne gibi önlemler alınmalıdır? Her şeyden önce kamu yayın kuruluşunun idari, mali ve siyasi özerkliği nasıl sağlanacak, nasıl güvence altına alınacaktır? Aynı soru tüm yayıncılık sistemini gözetmesi söz konusu olan en üst kurum için de geçerlidir. Son aylarda Türkçe'de pek popüler olmuş bir deyim kullanacak olursak, yeni düzenin "yumuşak karını" işte bu üst kurulun statüsüdür. Bu-

nun ötesinde, siyasal otoritenin hangi durumlarda özel ve kamu istasyonlarından yararlanacağını kesin kurallarla belirlenmesi gerekecektir. Yeni düzen tarafsızlık tartışmalarının sonu demek değildir. Gazetecilik meslek ilkelere uymayan bir istasyonun elinde tarafsızlık kavramının ne kadar çarpık bir hale gelebileceğinin örneği Star 1'in seçim kampanyası boyunca yaptığı yayınlarda yaşanmıştır. Bu alan açık seçik kurallara şiddetle ihtiyaç duyulacak bir alandır.

Türkiye'de bir türlü işler hale gelmeyen "cevap hakkı"nın kullanımı da bu yasayla açıklığa kavuşmalıdır. Demokrasi içinde medyaların büyük önemine değinirken, medyaların kendilerinin demokratikleşmeleri konusunu gözardı edemeyiz. Bu konu Özellikle İLAD için özel bir anlam taşır.

Yeni yasanın, kendisinin birden bire çok büyük bir kültür havzasının merkezi olarak bulan Türkiye'nin uluslararası düzeyde üstleneceği rollere ve sorumluluklara uygun bir esneklikte düzenlenmesi gerekecektir. Şunu unutmayalım: Türkiye'de yapılan programlar Türkiye sınırları dışında gittikçe daha fazla seyirci bulmaya adaydır. Türkiye'nin yeni radyo televizyon düzeni Sovyetler Birliği'nin çökmesinden beri daha da kesinleşen Yeni Dünya Düzeni bağlamında da önem taşımaktadır.

Yeni radyo televizyon yasasının yeni iktidara gelmiş, geniş desteğe sahip ve demokrasi inancının her vesile ile vurgulayan bir hükümet tarafından hazırlanması umut verici bir başlangıçtır. Bu yöndeki iyimserlik yasanın tümü ve ayrıntıları üzerinde gerçek bir tartışma ortamının yaratılması ile güçlenecektir. İletişim teknolojilerinin kullanımını konusunda bazı Batı Ülkelerinde, örneğin İngiltere'de bir gelenek haline gelmiş bulunan bu türden tartışmalar, dostlar alışverişte görsün kabilinde yapılmamak şartıyla, ülkemize en uygun sistemin oluşturulmasına yardımcı olur. Bu fırsatı iyi kullanalım ve kurulacak düzenin tartışılmadık hiçbir noktasını bırakmayalım.

İtalya'da Rd.-TV Sistemi

Prof. Dr. Mesut ÖNEN

6 Ağustos 1990 tarih ve 223 no.lu "Kamusal ve özel radyo televizyon sistemi" başlıklı İtalyan Kanununun(1) 1. Maddesi, 1 nolu fıkrasında "Hangi teknik araçla gerçekleştirilmiş olursa olsun, radyo ve televizyon programları yayını..."nın, "...baskın olarak, genel çıkar nitelikli..." olduğunu tespit ettikten sonra, 2 nolu fıkrasında, bu yayınların ilkelerini sergilemekte ve eklemektedir: "Söz konusu ilkeler, İşbu kanun uyarınca, Kamusal ve Özel Kişilerce birlikte gerçekleştirilir".

Kanun hükümleri uzun metinli 41 madde halinde devam etmektedir.

Kanuna göre, radyo ve televizyon programları, kendisine imtiyaz verilen "Radyo televizyon Kamu Hizmeti Şirketi" ne ifa edilir; Ayrıca, bu Kamu Hizmeti, söz konusu şirket dışındaki özel kişilere de, gerek ulusal düzeyde, gerekse bölgesel düzeyde olarak, görürülebilir.

Böylece, bugün artık, radyo televizyon yayınları alanında, yasal düzenlemesini gerçekleştirmiş bulunan İtalya'da, 3'ü radyo yayını olmak üzere 3 Kamusal TV kanalı ve,2000 civarında özel radyo ve TV. işletmesi faaliyet göstermektedir.

Günümüzde, her hangi bir günlük İtalyan gazetesi(2) açıldığında RAI-UNO,RAI-DUE ve RAI-TRE isimli kamusal TV. yayın programlarını, ayrıca ulusal düzeyde yayın yapan RETE QUATTRO, CANALE-5, ITALIA-1, TMC-Telemontekarlo, ODEON, ITALIA-7, TELE-3, RETE-A, Özel TV. programlarını görmek mümkündür. Bunlara RAI.'ın üç radyo programını, özel bölgesel TV. programlarını ve çok sayıdaki Özel radyo yayınlarını da eklemek zor değildir.

İtalya'da bu şekilde gerçekleşmiş bulunan Kamusal ve Özel Radyo Televizyon Sistemi, Kanunun Birinci Maddesinin 2 no. 1 fıkrasında özetlenmiş olan Yayın Temel İlkelerini, yani: "...çoğulculuk, objektiflik, tam ve ta-

rafsız habercilik, anayasaca güvence altına alınmış olan hak ve özgürlüklere riayet çerçevesinde çeşitli görüşlere, siyasal, sosyal, kültürel ve dinsel eğilimlere açık olmak..." ilkelerini gerçekleştirmek durumundadır.

Bugünkü Düzene
Ulaşmada Aşamalar

Ancak, bu noktada biraz durmak ve İtalya'nın bu radyo televizyon Sistemi Düzenine ulaşma aşamalarını izlemek gerekir.(3)

İtalya'da TV. yayınlarının başlama yılı 1956'dır, ve TV. yayınları, o zamana kadar Radyo Yayınlarını Tekel İmtiyazı biçiminde elinde tutan, RAI'ın tekeline verilmiştir.

RAI. (Radio Audizioni Italiana), 1924'teki adıyla URI. (Unione Radiofonica Italiana), bir Anonim Şirkettir; Sermayesinin tümü devlete ait olan bu şirket, başından beri İtalya'da Radyo Yayınları imtiyazına da tekel şeklinde sahiptir.

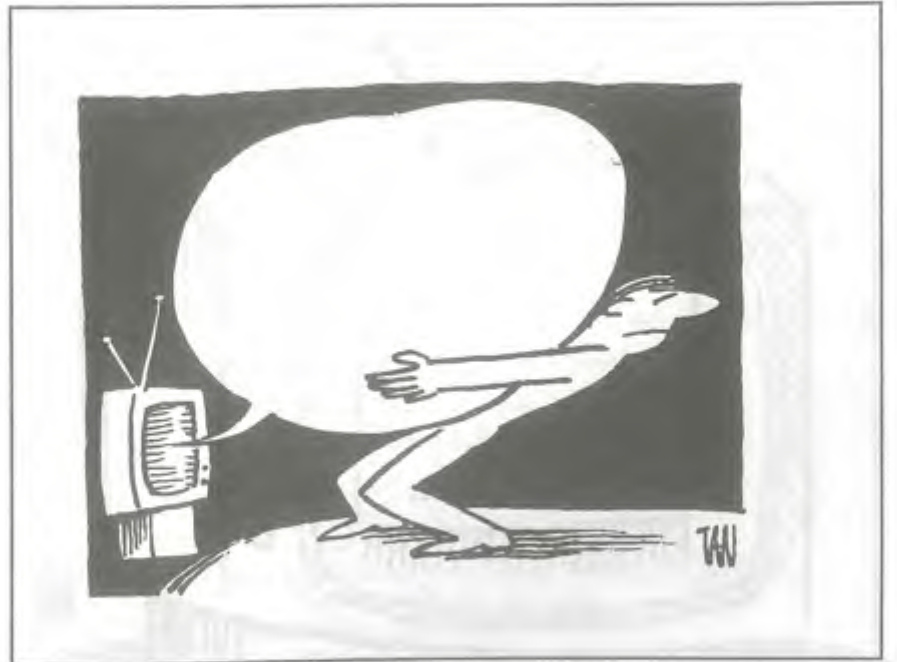
Zira, İtalyan Yasa Koyucusuna göre,(4) burada söz konusu olan bir "Kamu Hizmeti"dir, ve bu hizmet "birkaç ekonomik ve mali gücün elleri arasına bırakılamaz", "bizzat devlet tarafından veya başka, devlete ait bir kuruluş ta-

rafından imtiyaz tanımak suretiyle yerine getirilmek icap eder".

İşte, bu düşüncelerle, bu kamu hizmeti, İtalyan Posta Kanununa dayanılarak, Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı tarafından, mali katılımı ve denetimi sadece devlete ait olan bir Anonim Şirkete gördürülür.

URI., daha sanra 1927'de "Ente Italiana per le Audizioni Radifoniche" adını alır ve 1944'te de RAI'a dönüşür. Ve RAI., 1956'dan itibaren TV yayınlarını da, aynı düşünce ve anlayış ile, elinde tutabilir.

Ancak, şu hususu belirtmek gerekir ki, İtalyan Anayasasında, radyo televizyon yayınlarının tekel şeklinde Devletçe ifa edileceğine dair bir hüküm yoktur. İtalyan Anayasasının 43. maddesindeki "Kamu yararları amaçları için tekel durumları yaratabileceği"ne ilişkin hüküm, bu konudaki anayasal çözümlerde kullanılan hükümlerden biridir. Öte yandan, aynı Anayasanın, "İfade özgürlüğü"nü düzenleyen 21. ve "özel girişim özgürlüğü"nü düzenleyen 41. maddeleri de, bu konu da İtalyan Anayasa Mahkemesince başvuru hükümler içerir.

İtalyan Anayasa Mahkemesi, bu hükümleri dikkate alarak, zaman zaman, özel girişimcilerin yayınlar yaparak yarattıkları fiili durumları çözüme bağlayıcı kararlar alagelmıştır.

Özel TV Yayıncılığı-Bölgesel Kablolu TV Yayınları

İtalya'da özel TV yayıncılığının hikayesi, 1973 yılında, Kuzey İtalya'da Piemonte'nin küçük bir şehrinde bir özel girişimcinin (BERLUSCONI)'nin, inşa ettiği bir model Site'ye, "Tele Biella" adıyla ilk kablolu TV ağını kurmasıyla başlar.

Gerçi, 1972'den önce de, İtalya'nın kuzeyinde ve ortasında, bazı özel girişimciler kurdukları "Röle-Ara" TV istasyonları ile, İsviçre'den, Fransa'dan, Yugoslavya'dan, Monte Carlo'dan gelen yabancı yayınları seyircilere izletmekteydiler.

Ancak, asıl, tekele karşı gelindiği iddiaları ile mahkemelerin harekete geçirilmesi BERLUSCONI'nin Tele Biella'sı ile başlatılmıştır.

Zira, Tele Biella örneği, hemen, birçok girişimci tarafından izlenmiş ve İtalya'nın her yöresinde TV istasyonlarının kurulduğu görülmüştür.

Bu durumda Posta ve Telekomünikasyon Bakanı 1974 Mayıs'ında aldığı bir kararla, kablolu bağımsız televiz-

yon ağı kurulmasını yasakladı.

Böylece ortaya çıkan bir çok davada, bir çok mahkeme, Bakanlık Kararının, Anayasaya aykırılığı sorunu üzerinde durdular ve sonuçta İtalyan Anayasa Mahkemesi, konu hakkında verdiği 16 Temmuz 1974 tarihli kararı ile bir çözüm getirdi. Anayasa Mahkemesine göre: "Devletin Yayın tekeli vardır, bu tekel, küçük ekonomik tröstlerin, bu alanda oligopoller yaratmasını önler. Fakat, devletin söz konusu tekeli, yayınların bütün ülkeye yapılması, ülkesel düzeyde olması haline münhasırdır."

İtalyan Anayasa Mahkemesi, böylece devletin tekelinin mevcut olduğu durumu saptadıktan sonra, Anayasa'nın 21 inci ve 41 inci maddelerine, yani, ifade özgürlüğü ve özel girişim özgürlüğünü öngören hükümlerine dayanarak, "...ülkenin küçük bir kısmına yayın yapan kablolu televizyon, istasyonlarının yasal oldukları..."nı beyan etmiş oluyordu.

Zira, Anayasa Mahkemesine göre, Devlet Tekeli, "...dikkate alınabilecek sebepler olmaksızın...", düşünce ve fikirlerin serbest dolaşımına yolu kapatıyordu, ve böylece, "...demokratik yaşantının bir temel değerini tehlikeye atmak suretiyle..." haber kaynaklarında bir tür "...Milli Otarşı..." gerçekleş-

tiyordu. Kamu çıkarları, yasa koyucu tarafından korunabilirdi ve korunmalıydı; bu da, "...fertlerin hakkını kenara itmeyen..." bir "...izinler rejimi ile..." mümkün olabilirdi.(4)

İşte bu tutumdan, 14 Nisan 1975 tarih ve 103 no.lu kanun(5) doğdu. Yasakoyucu "Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yeni Kurallar" başlığını taşıyan bu kanunla, konuya bir yasal düzenleme getirmiş oldu.

1975 kanunu, sözkonusu bölgesel kablolu yayın ağlarının özel girişimci tarafından kurulması ve işletilmesi ni mümkün kılıcı hükümler içermektedir.

Bölgesel, fakat (havadan) Hertz Dalgaları ile TV Yayınları

İtalya'da bir çok özel yayıncı, kablolu TV yayını dağıtımının ortaya çıkardığı teknik sorunlar ve yüksek maliyetler nedeniyle hertz dalgaları ile (Havadan) yayını tercih ettiler.

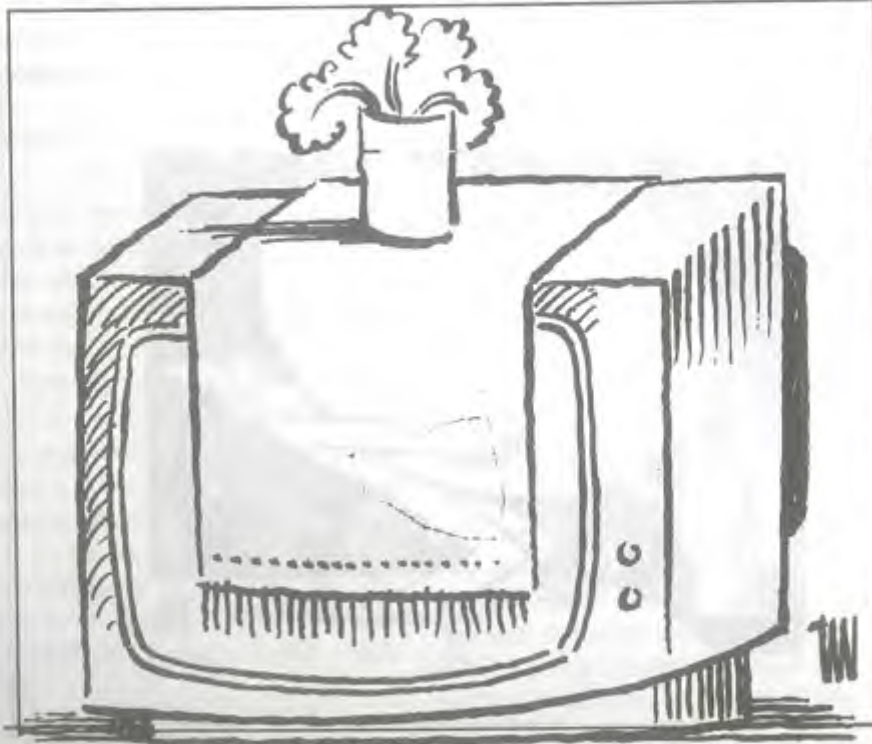
Bu yeni fiili durum karşısında harekete geçen hükümet, birçok yayın istasyonu hakkında takibata girişti, davalar birbirini izledi, ve sorun bir kere daha Anayasa Mahkemesine intikal etti.

İtalyan Anayasa Mahkemesi 1976 yılında verdiği bir karar ile, hertz dalgaları ile yapılan yayınların da "bölgesel olmaları ve RAI kanallarıyla karışmamaları şartıyla" yasal olduklarını karara bağladı. (6) Anayasa Mahkemesi bu kararı ile, bölgesel çerçevede havadan yapılan yayın faaliyetlerini de serbest bırakıyor, ve Yasakoyucuyu bir an evvel 1975 Kanununu ele alarak yeni yasal düzenlemeler yapmaya davet ediyordu.

Ancak, parlamento, beklenen yasal düzenlemeyi, siyasi partiler arasında uzlaşma formülleri bulamaması nedeniyle gerçekleştiremeyince, İtalya'da "Frekansların acele işgali" olaylarına tanık olundu; özel girişimciler, aceleyle, radyo televizyon yayınlarına ayrılmış frekansları da işgal ediyorlardı.

Radyo köprüleri ve Önceden Kaydedilmiş TV Programları ile Ulusal Düzeyde yayınlar

Ayrıca, önceden kasetlere kaydedilmiş programları aynı zamanda yayına sokmak ve radyo-köprüleri usulü kul-

lanmak suretiyle bölgesel yayıncılık, ulusal düzeyde yayıncılık haline getirilmeye başlanmıştı.

Böylece, bütün ülkeye program yayınları ile "Ülke Çapındaki Devlet tekeli" de (RAF'ın Anayasa mahkemesince de tanınan tekeli de) delinmiş oluyordu.

Bu durum ise, mahkemelerin, kasetler ve radyo köprüleri usulü ile bütün ülkeye yayın gerçekleştirilen ve, büyük izleyici kitleleri bulan özel TV istasyonlarını kapatma kararları almalarına neden oluyordu.

Özel Girişimci Tekelleri

Öte yandan, özel girişimcilik alanında bir tekelleşme de yaşanmaktaydı. İlk anlarda sayıları birdenbire çok fazla artan özel TV istasyonları, tek girişimcilerin (BERLUSCONI, ANGELI gibi girişimcilerin) ellerine geçmeye başlamıştı. 1976'da 400 civarında tesbit edilebilen özel TV istasyonlarının, 1984'de 60'a inmesi dikkat çekiciydi.

Büyük Özel Girişimciler, bir yandan reklam pazarını elden kaçırmamaya çalışırken, diğer yandan faaliyet alanlarını genişletme kuralına uyuyorlardı.

1984 Yasal Düzenlemesi

Böylece radyo, televizyon yayınları alanında bir kargaşa yaşanmaktaydı ve bunun sebebi ise yasal boşluklardan yararlanma eğilimi idi.

Nihayet, 1984 yılında, 6 Aralık 1984 tarih ve 807 no.lu bir kanun-kararname ile, durum, geçici bir yasal düzenlemeye tabi tutuldu. 4 Şubat 1985 tarih ve 10 no.lu kanun ile onaylanan bu kanun-kararname, başlığında "Radyo Televizyon Yayınları Konusunda Acil Hükümler" ibaresini taşımaktaydı.(7)

Bu, "acil ve geçici" düzenlemede, "Kamusal ve Özel" bir "karma yayıncılık sistemi geliştirilmesi" hükümlere bağlanıyordu. Aynı zamanda, özel radyo ve TV yayınlarını bölgesel olmak yanında bütün ülke çapında yapılabileceği, ancak, bu alanda oligopol durumlar yaratmamak amacıyla yasal düzenlemeler yapma gerekliliği de ön-

görülüyordu. (m.1/5).

1984 (1985) yasal düzenlemesinde, üçüncü maddede yer alan bir hüküm, ilginç ve sonradan bazı tartışmalara neden olacak bir içerik taşımaktaydı.

Zira hüküm, 1 Ekim 1984 tarihinde mevcut ve işlemekte olan özel TV istasyonlarının faaliyetlerine devam etmesine müsaade etmekte, ancak, bunların faaliyetlerinin "radyo televizyon sistemi hakkında genel yasanın çıkarılmasına kadar, ve fakat, herhalde, işbu kanun-kararnamenin yürürlüğe girmesinden itibaren altı aydan öteye olmamak kaydıyla devam" edebileceğini hükme bağlamıştı.

Buna rağmen, kanun-kararnamenin koyduğu altı aylık süre geçmiş ve sözü edilen "Genel Radyo Televizyon

Sistemi yasası", ancak 6 Ağustos 1990 tarihinde çıkarılabilmştir. Tereddütler ve tartışmalar 1 Ekim 1984'de fiili durumları yasallaştırılmış bulunan özel TV istasyonlarının, altı aylık sürenin geçmesi ve genel yasanın çıkarılmamış bulunması nedenleri ile kapatılmaları gerekip gerekmediği konusunda olmuştur. Buna rağmen uygulamada büyük sorunlar yaratılmamıştır.

Nihayet, 6 Ağustos 1990 tarih ve 223 no.lu "Kamusal ve Özel Radyo Televizyon Sistemi Düzeni" Kanunu, yasanın deyimleri ile (m. 2/3), "Kamusal imtiyaz sahibi, imtiyaz sahipleri (Concessionario Pubblico) ve özel (Cocessionario Privati)"yi, aynı yasa içerisinde, ortak hükümlerle, aynı ilkeler ve denetim sistemlerine başlamak suretiyle düzenlemiş bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

1) Legge 6 Agosto 1990, n. 223, "Disciplina del sistema radio televisivo pubblico e privato", bkz. Supplemento ordinario alla Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, n. 185 del 9 Agosto 1990-Seriegenerale, N. 53.

2) Örneğin bkz. La Repubblica, martedì 10 dicembrel 1991, s. 44.

3) Bu konularda bkz. "Yarımın Radyo ve Televizyon Düzeni, özgün, özerk ve çoğulcu bir alternatif", Ortak Eser; Dr. Hıfzı Topuz, Mahmut Tali ÖNGÖREN, Prof. Dr. Aysel AZİZ, Prof. Dr. Mesut ÖNEN, İLAD-TÜSES ortak Yayını, s. 30-37, 157-161; Charles Debbash, "Droit de l'audiovisuel" Precis Dalloz, Paris 1988, s. 19 vd..

4) Bkz. 1990 Tarihli İtalyan Radyotelevizyon Yasa Tasarısı Gerekeşi için: Atti Parlamentari, Senato Della Repubblica, N. 1138, X. Legislatura-Disegni di Leggi e relazioni-Docu-

menti, Tipografia del Senato, s. 1.

5) Legge 14 aprile 1975, n. 103, "Nuove norme in materia di diffusione radiofonica e televisiva", için bkz. Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, n. 102 del 17.4.1975, s. 2539 vd..

6) Bkz. dn. 4'te ag. yayın.

7) Sözkonusu metin Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana'nın 8.2. 1985 tarih ve N. 34 sayılı nüshasının 986 ncı sayfasında aynen şu başlıkla yayınlanmıştır: "Testo del decreto-legge 6 dicembre 1984, n. 807 (in "Gazzetta Ufficiale"n. 336 del 6 dicembre 1984) coordinato con la legge di conversione 4 febbraio 1985, n. 10 (in "Gazzetta Ufficiale"n. 30 del 5 febbraio 1985), recante disposizioni urgenti in materia di trasmissioni radiotelevisiva.

8) Bu yasa dn. 1'de adı geçen son İtalyan yasasıdır.

İLETİŞİM ARAŞTIRMA

İletişim Araştırmaları Derneği adına Sahibi: Hıfzı Topuz

Sorumlu Yazışleri Müdürü: Semra Atılğan

Yıl: 2, Sayı: 8, Mart 1992

Adres: İLAD, Basın Müzesi Divan Yolu Cad. No: 84 34410 Cağaloğlu/İST.

Tel: 526 60 55 Fax: 527 84 61

Ofset Hazırlık: Ozan Yayıncılık (527 98 47)

Baskı: Anadolu Matbaacılık

Radyo Televizyon Yüksek Kurulu Raporu

RTYK Başkanı Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen İLAD'm, hazırlık çalışmaları süren Rd TV yayınlarını düzenleyecek yeni yasa hakkındaki sorularını yanıtladı:

İLAD-Son günlerde özel radyo ve televizyon konusu kamuoyunu yakından ilgilendiriyor. Tasarılar hazırlanıyor, yoğun tartışmalar yapılıyor. Acaba, RTYK'nun, 6.Aralık.1990 tarihli rapor'undan sonra bu konuyla ilgili çalışmaları oldu mu?

Y.BÜYÜKERŞEN-Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun "Özel Radyo ve Televizyon Uygulamasına İlişkin Görüş ve Önerilerini Kapsayan Rapor"dan sonra aynı kurul'un bu yolda yeni türde çalışmaları olmadı. Çünkü hazırlanan sözkonusu rapor, özel radyo ve televizyona izin verilmesi için yalnızca Anayasanın 133. maddesinde yapılması gereken değişikliklerle ilgili idi.

Esasen Anayasanın 133. maddesi değiştirildikten sonra yapılacak büyük çalışma, bu maddenin hükümleri doğrultusunda özel ve kamusal radyo ve televizyon yayıncılığı düzenleyecek detaylı yasayla ilgili olacaktır. Anayasa maddesi değişikliğinin ne olacağı kesinlik kazanmadan, düzenleyici yasa ya ait herhangi bir yasa taslağı hazırlanması için çalışma yapmanın yerinde olmayacağı açıktır. Kaldı ki, gerek Anayasa ve gerek düzenleyici kanunu yapacak olan tek yetkili mercii Türkiye Büyük Millet Meclisi ile önceki ve bugünkü iktidar partileri, hükümetleri böyle bir girişim için kendilerine yardımcı olacak bu tür bir çalışma yapmamızı bizden, bugüne kadar dahi, talep etmiş değillerdir. Eğer, bundan sonra böyle bir istek olur ise, hiç şüphe yok ki, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu, bütün dünyadaki uygulamalara ve gelişmelere ait zengin ve çeşitli dökümanlara, yaptığı araştırma

ve çalışmalara sahip bir kuruluş olarak hizmete ve yardıma hazırdır. Anayasanın bu konuda ne hüküm getireceği kesinlik kazanmadan yasal düzenleme ile ilgili çeşitli reçeteler ve taslaklar hazırlamak hukuk devleti anlayışına uygun bir yöntem değildir.

İLAD-RTYK'nun hazırladığı ve kurulun görüş ve önerilerini kapsayan rapor, çeşitli çevrelerce eleştirildi. Bu eleştiriler hangi noktalarda yoğunluk kazandı? Bu eleştirileri nasıl karşılıyorsunuz?

Y.BÜYÜKERŞEN- Yüksek Kurulun hazırlayıp kamuoyuna, demokratikliğinin bir gereği olarak tartışılmak üzere sunduğu rapora yöneltilen eleştirilere gelince: Hemen belirteyim ki, kullanacağım deyim bağışlanmak üzere- körlere fili tariflerine benzedi. Bu konudaki ilk gözlemimiz, istisnalar hariç, çoğu ilgili, ilgisiz kişi ve gruplar ve hatta bazı hukukçular, akademisyenler ve politikacıların dahi, bizim anayasa maddesi değişikliği üzerine durduğumuzu anlayamayacak kadar raporu "üstünkörü" okudukları, daha doğrusu "şöyle bir göz attıkları" oldu. Bunların çoğu, düzenleyici kanunda olması gereken detayların raporumuzda yer almadığını ileri sürdüler.

Anayasa maddesi olarak dikkate alınabilecek eleştiriler ise bir kaç taneden fazla değildir. Bunlardan birisi bizim radyo ve televizyon yayını yapacak kişileri "gerçek özel kişiler" ve "özel tüzel kişiler" olarak tarif edip, "tek bir kişi" nin böyle bir yayın yapmasını uygun görmememizdi. Bir ikincisi, "yabancı sermayeye" Türkiye'de yayın imkanı tanımayışımız, bir üçüncüsü özel televizyon kurmaya niyetlenen kesimin, özel televizyon yayımlarına ilişkin denetimin Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu dışında, kendi kurucuları bir Yüksek Kurul tarafından denetlenmesinin bizce öngörülmesi idi. Bu kesimden gelen bir başka eleştiri de kendi tesisleri ile uydudan yayın yapacak özel radyo ve TV'cilere yayın alanının, coğrafi olarak, Türkiye nüfusunun en az yarısını kapsama şartını ve birde gelirleri azalacak olan TRT'nin özel televizyon şirketlerinin reklam gelirlerinin (Bazı batı ekonomilerinde rastlanabildiği gibi) küçük de olsa belli bir kısmını alabilmesini öngörmemizle ilgilidir. Bir de bunların dışında her türlü dernek, cemiyet ve sendikalara gerek radyo gerek televizyon yayını yapma iznini öngörmeyişimiz eleştiri konusu olmuştur.

İLad- Teşekkür ederiz sayın Büyükerşen

Fransa'da Televizyonda Özelleşme

Dr. Aydın UĞUR

Türkiye radyo televizyon alanının köklü değişimlere gebe olduğu bir dönem yaşıyor. Başlangıcından bu yana kamu tekeli rejiminin geçerli kılındığı bu alanın özel girişime açılması tartışmaları sürüyor. Böylesi bir ortamda tartışan tarafların diğer ülkelerin deneyimlerinden çıkartabilecek çok dersler olsa gerektir.

Bu yazı böylesi bir gereksinime küçük te olsa bir yanıt getirmek amacıyla, Fransa'daki Rd-TV alanına yönelik yasal düzenlemelerin son on yılını özetlemeyi hedefliyor.

Fransa'da elektronik basın etkinliklerinin düzenlenmesine ilişkin ilk ciddi adım 2. Dünya Savaşının bitiminden sonra, 1954'te Radiodiffusion-Télévision Française (RTF)'in kurulmasıyla atılmıştır.

Adı 1964'te Office de Radiodiffusion-Télévision Française (ORTF) olarak değiştirilen bu kurum alandaki devlet tekeli yürütmekle görevli kılınmıştır. Her ne kadar 7 Ağustos 1974 tarihli kanunla ORTF TFI, A2, FR3, Radio-France, TDF, SFP, INA'dan oluşan yedi ayrı parçaya bölünmüşse de Rd-TV yayıncılığının kamu tekeli rejimiyle sürdürülmesi ilkesi bundan etkilenmemiştir.

1982 düzenlemesi

Fransa'da Rd-TV alanındaki yaklaşık kırk yıllık devlet tekeli 29 Temmuz 1982 tarihli bir kanunla kaldırılmıştır.

Fransa'da Rd-TV'deki devlet tekeli yaklaşık kırk yıl sürmüştür. Bu tekele son veren adım, o dönem için oldukça şaşırtıcı bir biçimde Fransız Sosyalist Partisinin parlamentodaki çoğunluğu tarafından 29 temmuz 1982'de benimsenen kanunla gerçekleştirilmiştir.

Bu kanunun ilk maddesi "görsel-ışitsel iletişim serbesttir" demek suretiyle devlet tekeline son vermiş, buna karşılık alana girişi bir takım kurallara bağlanmıştır. Alana giriş başlıca üç yolla mümkün kılınmıştır.

Bu yolların ilki "önceden bildirme" ("Declaration préalable") yoludur. Bu yol kişisel kullanım amaçlı kablolu şebekelere ve veri bankalarına doğrudan erişim girişimlerine açık bırakılan yoldur.

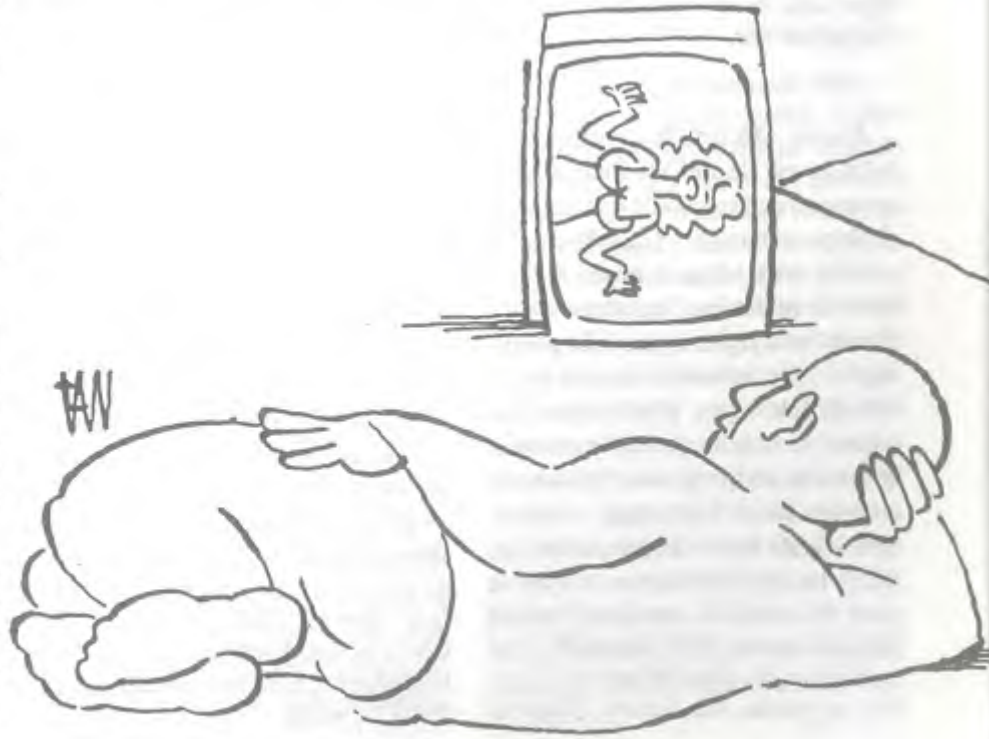
İkinci yol kamuya yönelik Rd-TV yayını yapmak isteyenlerin geçmesi gereken yoldur ve Devlettten "imtiyaz" ("concession") alınmasının zorunlu tutmaktadır. Bu kapsama havadaki radyo dalgalarını kullanarak yerel ya da ulusal ölçekte yayın yapmaya talip olan televizyon istasyonları ya da kanalları girmektedir. İmtiyaz alan şirketlerin ayrıca kendilerine bir frekans bandı tahsis edilmesi için ilk kez bu kanun çerçevesinde oluşturulan ve bir çeşit frekansların trafik polisliğini üstlenen Telediffusion de France (TDF) yani yine devlete başvurması ilkesi konulmuştur.

1982 kanunu ile getirilen, alana giriş yollarından üçüncüsü "izin" ("autorisation") yoludur. Kanuna göre, havadaki radyo dalgalarını kullanan yerel radyo istasyonları ve kablolu yerel TV ler bu görece kısa yolu seçebilmektedirler.

Görüldüğü gibi kanun görsel-ışitsel alanı serbestleştirirken Devlet'in gerek frekans tahsisi aracılığıyla, gerekse kamuya yönelik yayınlara imtiyaz verme usulüyle alana girecek özel işletmeler arasında bir seçim yapmasına elverecek mekanizmalar getirmektedir.

Yüksek Kurul

Kanun devlet adına bu düzenlemeleri yapacak yeni bir "bağımsız idari merci" oluşturmaktadır. "Görsel-İşitsel İletişim Yüksek Kurulu" (Haute Autorité de la Communication audiovisuelle) adını taşıyan bu kurul 9 üyeden oluşmaktadır. Kurulun üç üyesini Cumhurbaşkanı, üç üyesini Meclis Başkanı, üç üyesini Senato Başkanı seçmektedir, Yüksek kurul, Devlet adına gerekli imtiyaz ve izinleri vermenin yanı sıra, kamuya ait olan radyo ve TV'leri yönlendirmek ve denetlemekle de yetkili kılınmıştır. Devlet elindeki TV kanallarının "başkanlarına atama yetkisini de elinde tutan Yüksek Kurul'un görevleri arasında siyasal yaşamda çoğulculuk ilkesi doğrultusundaki -seçim yayınlarında dengelilik, farklı düşüncelerin ifade imka-

nı bulması, hükümetin açıklamalarına muhalefetin karşılık verebilmesi gibi bir dizi uygulamanın sağlıklı yürütülmesinin gözetilmesi de yer almaktadır.

Yüksek Kurul ayrıca "Yükümlülükler Defteri" ("cahier de charges") adı verilen ve 1974 tarihli düzenlemede de bulunan bir uygulama aracılığıyla hem özel hem de kamuya ait TV kanallarının her birine uymaları zorunlu olan -ve gerektiğinde farklılıklar taşıyan- yükümlülükler koyabilmektedir. Bu yükümlülükler reklamların toplam yayın saatinin ne kadarını kapsayabileceğinden, eğitim programları ile eğlence programları arasındaki orana, gösterilecek filmler arasında Fransız filmlerinin alması gereken yüzdeye kadar uzanmaktadır.

Bu kanunun getirdiği serbestlik alanındaki ilk kayda değer gelişme Kasım 1984'te havadan radyo dalgalarını kullanarak dünyada ilk kez şifreli yayın uygulamasını başlatan *Canal Plus*'un devreye girmesi olmuştur.

İkinci gelişme Kasım 1985'te La Cinq adlı bir diğer özel kanala işletme imtiyazının tanınması olmuştur. Bu imtiyazla ilgili en ilginç nokta imtiyazı alan şirketin baş ortaklarından (% 25 hisse) birinin de İtalya'daki özel "TV İmparatoru" Silvio Berlusconi'ye ait bir kuruluş olmasıdır. TV 6 adlı bir diğer kanal da aynı yıl içinde yayınlarına başlamıştır.

1986 düzenlemesi

Fransız Meclisinde çoğunluğun el değiştirmesi ile birlikte iletişimi düzenleyen yasal çerçevede de bazı değişikliklere gidilmiştir. Yasal düzenleme o sırada artık bütün dünyada kendini kuvvetle hissettiren "kuralların kaldırılması" anlayışına uygun hale getirilmiştir. 1986 kanunu o zamana kadar kablolu televizyon şebekelerinin kurulması ve işletilmesindeki yasal tekel konumunu korumuş olan "Telekomünikasyon Genel Müdürlüğü" (Direction Generale des Telecommunications DGT) bu ayrıcalığına son veriyor ve yerel yönetimlerin isterlerse kablolu TV konusunda DGT dışındaki özel kuruluşlara da yönelebilmelerinin yolunu açıyordu. Adı France -Télécom

olarak değiştirilen DGT'nin etkinlik alanı o tarihten başlayarak özel girişimlere de açılıyor ve böylece France Telecom yeni telekomünikasyon hizmetlerinde özel ya da kamu kuruluşlarıyla rekabete zorlanıyordu.

Ulusal Komisyon

1986 kanununun ayrıca Yüksek Kurul'un adını, üyelerinin sayısını ve seçilme usullerini değiştiriyordu.

"İletişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu" (Commission nationale de la Communication et des Libertés - CNCL) adını alan bu düzenleyici organ görev süresi 9 yıl olan 13 üyeden oluşuyordu.

Üyelerin ikisini Cumhurbaşkanı, ikisini Meclis başkanı, ikisini Senato Başkanı seçiyordu. Bir üyeyi Danıştay kendi bünyesi içinden, bir üyeyi Sayıştay kendi bünyesi içinden, bir üyeyi Fransız Akademisi kendi bünyesi içinden seçiyordu. Bu biçimde belirlenen ilk on üye biraraya gelip kalan üç üyeyi seçiyorlardı. Bu son üç üyenin birinin görsel- işitsel sektörde, bir üyenin telekomünikasyon alanında, bir üyenin ise yazılı basın dünyasında "temayüz etmiş" kişiler arasından seçilmesi gerekiyordu.

1986 sistemi eskisine oranla daha az bir karmaşık bir işleyiş taşıyordu. Özel kullanıma yönelik kablo şebekeleri ile telematik hizmetlerinin devreye sokulmasında "önceden bildirme" usulü devam ettiriliyor; buna karşılık kamuya yönelik hizmetlerde tek bir formül "izin" formülü muhafaza ediliyor; "imtiyaz verme" usulü terkedililiyordu.

CNCL, kamuya yönelik her türlü görsel- işitsel yayın faaliyetlerine izin verme yetkisine sahip tek kuruluş oluyordu.

Bu arada, TDF'in frekans tahsis yetkisi elinden alınıyor ve bu yetki de CNCL'ye veriliyordu.

Kablolu TV şebekesi kurmaya izin konusunda ise eskiden merkezi organ-da toplanmış olan yetki yerel yönetimlere devrediliyordu. Bu konuda CNCL'in rolü şebekenin uyması gereken teknik özellikleri tanımlamaktan ibaret kalıyordu.

Kanun, hükümetlerin birer "yükümlülükler defteri" koyma yoluyla yayına geçen kuruluşlara uyacakları bazı yükümlülükleri dikte ettirmesi uygulamasını muhafaza ediyordu.

Ayrıca kanun, serbestiyet ortamında aşırıklara kaçılması ihtimaline karşı, temel demokratik hakların örselememesini sağlayacak bir dizi mekanizmayı da beraberinde getiriyordu. Gerek devlet kanalları, gerek özel kanallarda haberlerde dürüstlüğe uyulmasının güvence altına almak; gösterimi yapılacak filmlerin sayısını saptamak; bu filmlerin belli bir oranının ulusal yapım olması zorunluluğunu koymak, filmlerin gösterime girecekleri yayın kuşağını belirlemek gibi bir çok konuda düzenleyici otoriteye yetki tanıyordu.

Bu kanunun getirdiği yeni çerçeve içindeki ilk önemli uygulama TFI adlı devlet TV kanalının özelleştirilmesi oldu. Bu, dünyada ilk örneği oluşturuyordu. Toplam TV izleyicisinin % 40'lık bölümünü elinde tutan TFI, CNCL'in kararıyla Nisan 1987'den başlayarak on yıllık bir süre için 4,5 milyar Fransız Fransı karşılığı başım bir müteahhitlik firması olan Bouygues'in çektiği bir ortaklığa devredildi.

Bu arada devlet tarafından La Cinq ve TV6'ya verilmiş olan imtiyazlar iptal ediliyordu. CNCL, topladığı yeni teklifleri değerlendiriyor ve La Cinq'i yeni bir ortaklar grubuna veriyordu.

Yeni grup içinde % 25'lik hisseyle yine Berlusconi yer alıyordu, ama önceki ortakların payları değişiyor, Robert Hersant da % 25'lik hisseyle ikinci büyük ortak konumunu kazanıyordu.

TV6 ise Lyon Sular idaresi (La Lyonnaise des Eaux) ile RTL adlı yayıncılık kuruluşununun da sahibi olan Compagnie luxembourgeoise de Tele-diffusion'un % 25'lik hisselerle kontrol ettikleri bir ortaklığa devrediliyordu.

Anti- Tekel önlemler

27 Kasım 1986 tarihinde 30 Eylül 1986 kanununa bir takım eklemeler yapılıyor ve elektronik iletişim alanında tekelleşmeleri önleyecek bir takım maddeler benimseniyordu.

Bu maddeleri ikiye ayırmak mümkündür. Birinci grupta aynı cins medyalardan birden fazlasına sahip olma-ya ilişkin kurallar belirleniyordu. İkinci grupta ise farklı cinsten medyalara sahiplik konusunda gözetilecek kurallar yer alıyordu.

Aynı cinsten medya sahipliği durumunda:

-Her hangi bir gerçek ya da tüzel kişi, ulusal ölçekte yayın yapan (yani sinyalleri altı milyondan fazla nüfusa ulaşan) ve havadan radyo dalgaları kullanan bir TV istasyonunun % 25'den fazlasının sahibi olamazdı.

-Aynı grup ortağı olduğu birinci TV istasyonunun hisselerinin % 25'inden, ikinci istasyonun % 15'inden, üçüncüsünün ise % 5'inden fazlasına sahip alamazdı. Üçten fazla istasyonda ortaklığı bulunuyorsa, bu istasyonlardaki payı % 5 sınırını aşamazdı.

-Uydu aracılığıyla yayın yapan TV istasyonlarında bu sınırlar bir tane için % 50, ikincisinde % 33, ve üçüncüsünde % 5 olarak saptanıyordu.

-Eğer yayın ulusal ölçekte değil de bölgesel ölçekte ise, (yani 200,000 ila 6 milyon arası bir nüfusa yönelik ise) işletme ortaklığındaki payın tavanı % 50 oluyordu.

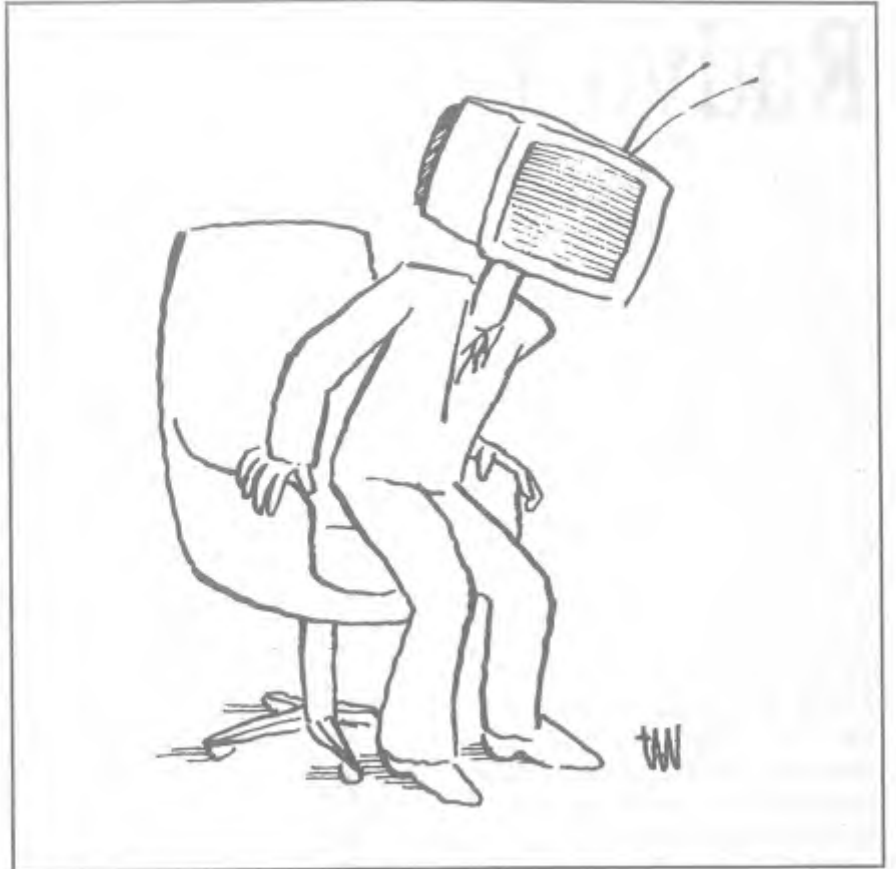
-Radyo istasyonu ve kablolu TV sahipliğinde ise tavan sınır yoktu.

-Bir gerçek ya da tüzel kişi ulusal ölçekte yayın yapan bir radyo istasyonu ile yerel ölçekte yayın yapan birden çok radyo istasyonuna aynı anda sahip olabilirdi, yeter ki bu yerel radyoların yönelik olduğu nüfusun toplamı 15 milyonu aşmasın.

-Aynı kuruluş yöneldiği toplam nüfus 6 milyonu geçmemek kaydıyla birden çok yerel radyo istasyonuna sahip olabilirdi.

-Bir kuruluş aynı anda birden fazla uydu aracılığıyla yayın yapan TV istasyonu sahibi olabilirdi.

-Farklı cinsten medyalara sahip olma konusunda ise Kanun ilginç bir ölçü getiriyor, dört tane eşik saptıyor ve ulusal düzeyde her hangi bir kuruluşun aynı anda aşağıdaki dört eşigin ikisinden fazlasını aşamayacağını be-

lirtiyordu. Sözkonusu eşikler şunlardı:

- i) Günlük yazılı basının toplam trajının % 20'si
- ii) Havadan radyo dalgalarını kullanarak yayın yapan ve 4 milyondan fazla bir nüfusa yönelik TV istasyonu.
- iii) 30 milyondan fazla bir nüfusa yönelik TV istasyonu,
- iv) Yöneldiği nüfus sayısı 6 milyon olan kablolu TV şebekesi,

1989 Kanunu

Fransa'da elektronik yayıncılık alanındaki en son önemli yasal değişiklik 17 Ocak 1989 kanunu olmuştur. Bu son kanun elektronik iletişim alanını düzenleyen merkezi organın adını CNCL'den "Görsel-İşitsel Yüksek Konseyi" ne (Conseil Supérieur de l'Audiovisuel- CSA) çevirmiştir.

Bu yeni organın hem üye sayısı hem de üyelerinin seçilme usulleri konusunda 1982'deki örneğe geri dönmüşe benzetilmektedir. Üye sayısı 9 olan CSA'nın üç üyesini Cumhurbaşkanı, üç üyesini Meclis Başkanı, üç üyesini ise Senato Başkanı seçmektedir.

Kanun üyelerin görev süresini 6 yıl olarak belirlemiştir. Ayrıca CSA'nın üyeliklerinin üçte birinin her iki yılda bir yenilenmesini, seçilen heyetin bir kısmının görev süresini iki, bir kısmının dört, bir diğer kısmının altı yıl olarak sınırlamak gerekmiştir.

CSA'nın başkanını Cumhurbaşkanı atamaktadır.

CSA'nın yetkileri büyük ölçüde CNCL'inkileri andırmaktadır. Aradaki tek fark, CSA'nın düzenleme gücünün biraz daraltılmış olmasıdır. Ancak, bu daralmaya karşılık denetleme ve yaptırım gücü artırılmıştır. 1989 Kanunu izin veremeye ilgili olarak aynen 1986 kanunundaki maddeleri benimsemiş durumdadır. Bu husustaki tek değişiklik havadan yayın yapmaya talip olan radyo ve TV istasyonlarına izin verirken bu kuruluşlar ile CSA arasında bir "anlaşma" (convention) imzalaması uygulamasını getirmiş olmasıdır. Gerçi bu yenilik pratikte pek bir şey değiştirmemektedir, ancak böylesi bir aktin varlığı izni almış kuruluşun anlaşma şartlarına tam uymasını güvence altına almaktadır.

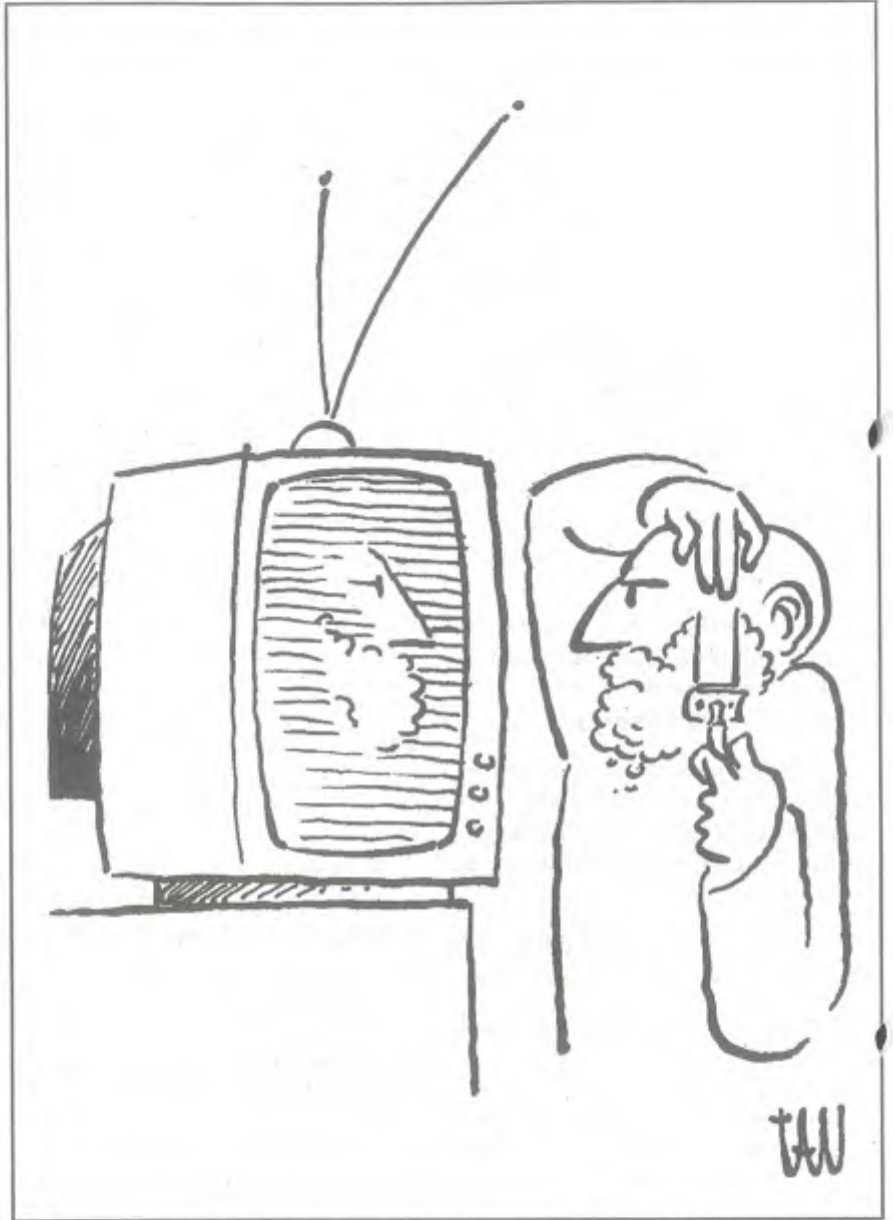
Radyo TV'nin Gelişme Süreci

Doç.Dr.Özden CANKAYA

Ülkemizde son yıllarda radyo ve televizyonun özelleştirilmesi tartışmaları yoğunluk kazandı. Star-1'in yasal düzenlemelere karşın, fiili bir durum yaratarak yayına başlaması ve ülke genelinde yayınlarını sürdürmesi güncel tartışmaları yoğunlaştırdı ve bu durumun hukuki açıdan çözümlenmesini bir zorunluluk haline getirdi. Yasal düzenlemelerin günün gereksinmelerine yanıt vermediği ileri sürülebilirdi ama, bir hukuk devletinde uygulamaların yürürlükteki yasalar çerçevesinde olması düşüncesi hukuk devletine saygısı olan herkes tarafından benimsenmeliydi. Radyo televizyon yayınlarının devlet tekelinden çıkarılarak özelleştirilmesi için yasal düzenleme çalışmalarının başladığı şu günlerde gerilere dönüp ülkemizdeki radyo ve televizyon yayıncılığının geçmişine bir göz atmakta yarar var. İlk radyo günlerinden, altı kanallı televizyon günlerine gelinceye değin yayınları hangi örgütsel yapılar içinde gerçekleştirdik? Bugün toplumun gereksinmelerini karşılamadığı ileri sürülen radyo televizyon yayıncılığımızın çok sesli olamayışının nedenleri nelerdir? Özel radyo ve televizyon düzenine girerken, kamusal yayıncılığın süreceğini gözönüne alarak, bu soruların yanıtlarını titizlikle araştırmalı ve çağdaş bir yayıncılık için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Kısa Tarihçe

Gerilere dönüp, ilk radyo günlerine baktığımızda, ülkemizde, radyo yayınlarını bir özel şirketin başlattığını görüyoruz. "Türkiye Cumhuriyeti Hava-i Hükümeti Dahilinde Telsiz Telefon Mürsile ve Ahize İstasyonları İşletme Ruhsatnamesi" adlı belge ile Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketine on yıl süreyle yayın yapma tekelini verilmiştir. TTTAŞ'nin kuruluşu 6. Ocak 1926'da hükümetçe onaylanmıştır. Ulusal bir şirket olan TTTAŞ'nin sermayesinin % 40'ı İş Bankasının, % 30'u Anadolu Ajansının, %30'u da eşit

paylar halinde özel kişilerindir (1).

Radyo yayıncılığını devletin üstlenmesi görüşü, 1930'lu yıllardan başlayarak aydınlar arasında savunulmaya başlanmıştı. 1936 yılında çıkarılan bir kararname ile Ankara ve İstanbul radyolarının işletilmesi Posta Telefon ve Telgraf İdaresi'ne bırakılmıştır. Yayınların gerçekleşmesinde ise, İçişleri Bakanlığı ve Mili Eğitim Bakanlığı söz sahibiydi. Ancak, gerçek bir yayıncılığın oluşabilmesi için yeni bir örgütün kurulması gerekli görülmüştü. Bu ne-

denle de, 31 Mayıs 1940'da 3837 sayılı "Matbuat Umum Müdürlüğü" yasası çıkarılmıştır. Bu yasaya göre, Matbuat Umum Müdürlüğü, bir genel müdürün emri altında "Matbuat, radyofüzyon ve turizm müdürlükleri ve bunların bürolarından" oluşmaktadır. Böylece radyo yayınları, Başbakanlığa bağlı, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Radyo yayınları aracılığıyla, toplumun sosyal, ekonomik, siyasi ve güzel sanatlara ilişkin gereksinmelerini karşılayacak programların yapılması bu örgüte bira-

kılıyordu. Aslında, örgütsel değişiklikler, gelenekselleşmiş yayıncılık alışkanlıklarını değiştirmede pek etkili olmuyordu ama, daha iyi bir yayıncılık için örgütsel değişiklikte gerekli görülüyordu.

Daha sonra, 1934 yılında 4475 sayılı yasayla, radyo örgütü Basın Yayın Umum Müdürlüğü bünyesi içinde çalışmalarını sürdürmüştür. 1949'da kabul edilen 5392 sayılı Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Yasası Radyo açısından daha ileri düzeyde bir örgüt yapısı getirmiştir. Bu kurul, "Türkiye Radyolarında yapılacak yayımların esasları ve programlar hakkında görüşlerini bildirmekle..." görevlendirilmiştir. Bu örgütsel yapı 27 Mayıs 1960 devrimine değin sürmüştür. 1940'lı yıllardan bu tarihe, hükümetin ağız olan radyo, 1946 yılından sonra, DP iktidarının destekleyicisi olarak yayınlarını sürdürmüştür. Siyasal gücün sesi işlevini üstlenen radyo, toplumun büyük çoğunluğunun da haklı tepkisini üzerine çekmiştir. Bu nedenle de, 27 Mayıs 1960'dan sonra, radyonun örgütsel yapısının nasıl olması gerektiği, üzerinde çokça tartışılan bir konu olmuştur. Radyonun "Türkiye Cumhuriyeti Devleti"nin resmi yayın organı olması gerektiği, herhangi bir sınıf ve zümrenin istismar aracı olarak kullanılmaması amaç edinilmiştir. 1 Mayıs 1964'de yürürlüğe giren ve 1961 Anayasasınının 121. maddesine dayanılarak çıkarılan 359 sayılı TRT yasası Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun özerk ve tarafsız bir kamu kurumu olarak örgütlenmesini gerçekleştirmişti. Özerklik; İdari, mali ve yayıncılık alanlarını kapsıyordu. Bu iyi niyetli düzenleme, ancak 1972 yılına değin sürebildi. 1972 yılında çıkarılan 1568 sayılı yasayla TRT kurumu özerkliğini yitirdi ve yalnızca tarafsız bir kamu kuruluşu durumuna getirildi. Çok kısa süren özerklik döneminden sonra da radyo televizyon, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, siyasal güçten yana bir yayıncılık gerçekleştirmek durumunda oldu.

1983 Kasım ayında çıkarılan ve dayanağını 1982 Anayasasınının 133. maddesinden alan 2954 sayılı yasa ise, hem radyo, hem de televizyonda, getirdiği örgütsel yapıyla "hükümet ağız-

TRT" yayıncılığını sürdüren bir düzenleme gerçekleştirdi. Halen yürürlükte olan bu yasanın getirdiği örgütlenme biçimi, gerek genel müdür ve yönetim kurulu gibi organların oluşmasının siyasal güce bağımlılığıyla, gerekse hükümetlerin icraatlarını tatıtma amacıyla konulmuş olan 19. maddenin uygulanışı ile, Anayasasının belirttiği yansız yayıncılığı gerçekleştirememiştir. Siyasal gücün etkisinde ve hizmetinde bir yayıncılık anlayışı, toplumun büyük kesiminde hoşnutsuzluklara neden olmuştur. TRT'nin "Protokol Haberciliği" anlayışı, televizyonun yayıncılık kazanmasıyla daha da belirgin ve rahatsız edici bir durum almıştır.

Tüm dünyadaki demokratik arayışlar ve çoğulculuk özelemleri, düşünsel düzeyde bizim toplumumuzu da etkilemiştir. İletişim alanında özel radyo-televizyon konusu gündeme gelmiştir. Yazılı basın, nasıl çeşitli düşünce ve görüşlere sahip kişilerin ve grupların gazete ve dergi çıkarmasına olanak veriyorsa, elektronik alanında da aynı özgürlük aranır olmuştur. Avrupa ülkelerinde bu yolda uygulamaların artması da, Türkiye'deki düşünce değişikliklerinin hızını arttırmıştır. Radyo ve televizyonun çok etkin ve güçlü birer iletişim aracı oldukları için, devletin tekelinde bulunması görüşü terk edilmeye başlanmıştır. Toplumdaki çeşitli görüş ve düşüncelerin elektronik kitle iletişim araçlarıyla iletilmesi benimsenmiştir.

Yeni arayışlar

Toplumdaki bu istem ve değişimler, 2954 sayılı yasanın 6. ve 7. maddesine göre, TRT yayınlarını ilkelerini saptayıp, gözetim, denetim ve değerlendirilmesini yapmakla görevlendirilen Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunu, bu konudaki görüş ve önerilerini açıklayan bir rapor hazırlamaya yöneltmiştir. Rapor, özellikle 2. Dünya Savaşından sonra, devlet tekeli yerine ikili bir sisteme geçilmesinin nedenlerini şöyle açıklamaktadır:

"...Bunlardan birincisi, insan hak-

ları, ifade, iletişim hürriyetleri, çoğulculuk bakımlarından hukuk alanında ortaya çıkan yeni bakış açıları ve görüşler, ikincisi de, teknolojinin olağanüstü gelişmesi dolayısıyla haberleşme alanında meydana gelen önemli değişim ve oluşumlardır." (3)

RTYK, ifade ve iletişim özgürlüğünü tamamlamak için özel radyo ve televizyona gerek duyulduğunu belirtmiştir.

Star-1'in yasalara aykırı olarak yayına geçmesi ve fiili bir durum yaratması da, özel radyo-TV alanındaki tartışmaların yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Nitekim, raporda, ülkemizde de diğer Avrupa ülkelerinde ve özellikle İtalya ve Yunanistan'dakine benzer girişimlerin ortaya çıktığına ve bu yasadışı duruma kovuşturma yapılmadığına değinilmiştir. Oysa, hukukun üstünlüğünü sağlayacak girişimlerin yapılması ve yasaların egemenliğinin gerçekleştirilmesinin gerekliliği savunulmuştur.

RTYK'nın politikası

a- Devlet radyo ve televizyonu tarafsız ve özerk bir kamu hizmeti örgütü olarak varlığını sürdürmelidir.

b- Özel radyo ve televizyona izin verilebilmeli ve yayınların ülke çıkarlarına uygun biçimde yapılabilmesini sağlamak üzere ayrıntılı bir hukuki yapı ve düzenleme oluşturulmalıdır.

Bunun için de, önce, Anayasasının 133. maddesinin değişmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Anayasasının ilgili maddesi değiştikten sonra, özel radyo ve televizyon düzenine ilişkin yasal düzenlemeler yapılabilir. RTYK Anayasasınının 133. maddesinin 1. fıkrasının şu biçimde değiştirilmesini önermektedir: "Yurt içinde ve dışında radyo ve televizyon yayınları, Özel kanuna uygun olarak kurulacak tarafsız ve özerk bir kamu tüzel kişiliğince ve kişiliklerince yapılır. Radyo ve televizyon yayını yapabilecek diğer kamu tüzel kişiliklerini kanun gösterir." (4)

Özerk, Özel ve Özgür Bir Rd-TV

Semra ATILGAN

Mülkiyeliler birliği geleneksel Cumartesi Buluşmalarını bu kez İLAD'la birlikte düzenledi. "Özerk, Özel ve Özgür Bir Radyo-Televizyon Düzenlemesine Doğru" konulu panel 29 Şubat 1992'e Dr. Haluk Şahin'in yönetiminde; Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer (Radyo televizyon Yüksek Kurulu Üyesi), Yılmaz Dağdeviren (İstanbul Belediyesi Boğaziçi Radyo -Televizyon Kuruluşu Genel Müdürü), Alev Erlevent (Başbakanlık Danışmanı ve Telsiz Genel Müdürlüğü Eski Genel Müdür Yardımcısı), Doğan Kasaroğlu (TRT Eski Genel Müdürü), Çetin Ziyilan (Reklamcılar Derneği Yönetim Kurulu Üyesi ve Hukuk kurulu başkanı'nın katılımıyla başladı.

Mülkiyeliler Lokalinin Muammer Aksoy salonunu dolduran çok sayıda izleyicinin de katılımıyla panel hayatımızın büyük bölümünü kapsayan Radyo-TV yayınlarının geleceği konusundaki endişelere, beklentilere, yapılması gerekenlere açıklık getirdi.

Panel şu an yürürlükteki yasanın, mevcut fiili durumu ve Türk halkının iletişim ihtiyaçlarını karşılamadaki

yetersizliği tezinden hareket ederek, 4 temel soru çerçevesinde gelişti.

İlk soru: yeni Radyo- Tv yasasında, özel yayın kuruluşlarının gözetim altında tutulacak bir Yüksek kurulun gerekliliği idi.

Bu konuda, bütün panelistler bir üst kurulun gerekliliği konusunda hemen hemen aynı görüşü paylaştılar. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Özel Radyo -TV kuruluşların sahip bütün ülkelerde Radyo TV kuruluşlarını denetleyen bir üst kurulun (Yüksek Kurul) var olduğunu, kurulacak yüksek kurulun üyelerinin tarafsız ve bu konunun uzmanları olması gerektiğini söyledi.

Doğan Kasaroğlu 1990'dan sonra, hukukun hiçe sayılarak bir takım kişilerin kendi menfaatleri doğrultusunda adeta bir yayın kaçakçılığını başlattığını, şimdi yapılanın bu fiili duruma bir kılıf aramak olduğunu söyleyerek; bir yüksek kurulun gerekliliğini savundu. Kurul'da hükümet temsilcilerine yer verilmemesini, tarafsızlığı savunan Kasaroğlu, bu kurulun özel Radyo-TV kuruluşlarına tahsis edilecek frekansların tayini, program dağılımı, reklam ilkeleri dahil olmak üzere

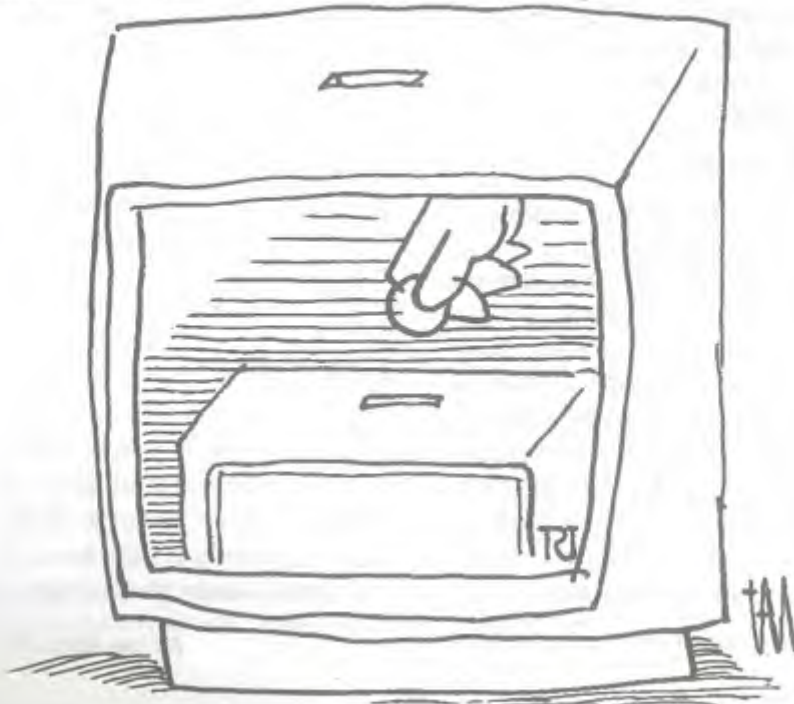
özel Radyo -Tv yayınlarını düzenleyecek bir üst kurulun gerekliliğini savundu.

Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Doğan Kasaroğlu, Alev Erlevent, özel Radyo TV kuruluşlarına frekans tahsisini de Yüksek Kurul'un görev alanı içinde bulunmasını savunurken, Yılmaz Dağdeviren, frekans tahsisinin Telsiz Genel müdürlüğüne verilmesini önerdi. Her türlü denetime karşı olduğunu belirten Dağdeviren Yüksek Kurul'un demokratik yapıya sahip olmasının önem üzerinde durdu.

İzleyicilerin arasında bulunan Dr. Veysel Batmaz özel TV yayınlarını "kaçakçılık" olarak nitelemenin son derece yanlış olduğunu, Yüksek Kurul'un Radyo-TV yayınlarının teknik kısmını düzenleyerek, yayınların içerikleriyle ilgilenmemesi gerektiğini aksi takdirde bu durumun haberleşme özgürlüğünü engelleyeceğini, belirtti.

İkinci soru, özel Radyo-TV kuruluşlarına imtiyaz verilirken ne türlü önlemler alınmalı? şeklinde idi.

Bu konuda Yılmaz Dağdeviren, Avrupa yayın ilkelerine uyan, kültürel açıdan çeşitlilik getiren, her türlü siyasal görüşe yer veren, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, şiddet ve porno (çocuklar göz önüne alınarak) içeren yayınlara azami ölçüde yer veren kuruluşlara bu imtiyazın verilebileceğini söyledi. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, bir yeterlilik belgesi alınması gerektiğini, devletin tahsis ettiği bu kanallardan para almasını, Radyo-TV yayını yapmak isteyenlerin özel-tüzel kişi olması gerektiğini belirtti. Demeklerin maddi olanaklarının kısıtlı olacağı görüşünden hareket eden Dönmezer, şirket (Anonim Şirketler) veya Vakıflara bu hakkın verilebileceğini söyledi. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, tekelleri önle gerekliliği üzerinde de durarak frekans tahsisinin % 20'den fazla olmamasını, yabancı sermayeye yer verildiğinde de

ÇUMARTESİ BULUŞMALARI

"ÖZERK, ÖZEL ve ÖZGÜR BİR RADYO - TELEVİZYON DÜZENİNE DOĞRU"

YÖNETİCİ:

Dr.HALUK ŞAHİN

İletişim Araştırmaları Derneği (İLAD) Bşk.

KONUŞMACILAR:

Ord.Prof. SULHİ DÖNMEZER

Radyo - Televizyon Yüksek
Kurulu Üyesi

YILMAZ DAĞDEVİREN

İst.Bel.Boğaziçi Radyo-Televizyon
Kuruluşu Gn.Md.

ALİ ERLEVENT

Başbakanlık Danışmanı ve Telsiz Genel
Müdürlüğü Eski Gn.Md. Yrd.

DOĞAN KASAROĞLU

TRT Eski Gn.Md.

ÇETİN ZIYLAN

Reklamcılar Derneği Yön.Kur.Üyesi ve
Hukuk Kurulu Bşk.

**29 Şubat 1992 Cumartesi
Saat: 14.00**

Mülkiyeliler Lokali,
Muammer Aksoy Salonu
Kuruçeşme/İstanbul Tel: 257 46 34 - 35

**MÜLKİYELİLER
ÖZEL TEMSİLİ
"Hüzünlü
Bir Komedî"
29 Şubat 1992
Saat: 20.30
Fatih Reşat
Nuri Güntekin
Sahnesi
Bilet Satışı:
Mülkiyeliler
Lokali**

Mülkiyeliler Birliği
İstanbul Şubesi

İstanbul
Mülkiyeliler Vakfı

İLAD

İLETİŞİM
ARAŞTIRMALARI
DERNEĞİ

serbest rekabet ortamının yaratılması gerektiğini, özel Radyo-TV yayını sınırlamanın yanlış olduğunu, özel Radyo-TV işletmelerinin kablolu yayın yapabileceğinin düşünülmesi gerektiğini vurguladı.

Alev Erlevent ise, özel radyo-TV yayınlarını sadece ticari boyutta görmenin yanlışlığını vurgulayarak, bu kuruluşlara imtiyaz verilirken yayın programında, yerli yapıma en çok yer veren kuruluşların seçilmesini istedi.

Üçüncü soru, kamu adına yayın yapacak kurumun statüsünün ne olacağı? idi.

Bütün konuşmacılar kamu adına yayın yapacak Devlet Radyo-TV nun gerekliliği üstünde durdular. Yeni yasa Devletin Radyo ve Televizyonunun mali ve idari açıdan özerk yapıya kavuşması istendi. Alev Erlevent, Devlet Radyo-TV nun "atanmışların hakimiyetinden" çıkarak seçilmiş yöneticiler tarafından idare edilmesinin önemini vurguladı.

Dördüncü soru özel Radyo-TV yayınlarının denetimi seyirci tarafından mı yoksa bir denetleme Kurulu mu kurulmalı? şeklinde idi.

Bu konuda Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Denetleme Kurulundan yana tavır alınken, Çetin Zıylan yayın sonrası denetimi savundu. Doğan Kasaroğlu özel Radyo-TV yayını yapacak kuruluşların uyacakları belirli kuralların mutlaka saptanması gerektiğini, bu konuda Batı standartlarının esas alınmasını öneren Kasaroğlu, saptanacak yayın ilkelerine uymayan kuruluşların yayın izninin iptal edilmesini istedi.

Yılmaz Dağdeviren ise, yayın ilkelerinin üç-dört cümleyle saptanabileceğini, denetimin karşısında olduğunu, seçimin seyirciye bırakılmasını vurguladı.

İzleyicilerin de katılımıyla oldukça renkli geçen panel, birbirinden farklı görüşlere yer vererek özel Radyo-TV yasasını hazırlayacak olanlara da yol gösterici oldu.

oranın % 20 olabileceğini söyledi.

Doğan Kasaroğlu'nda bu konuda Dönmezer'le aynı görüşleri paylaştığını söyleyerek, yabancı sermayenin oranının % 10 olması gerektiğini belirttikten sonra özel Radyo-TV yayını yapmak isteyen gazetelere mutlaka bir

sınır getirilmesi üzerinde durarak ülke tirajının % 15'ini aşan gazetelere imtiyaz verilmemesini istedi.

Çetin Zıylan ise özel TV'nin Devlet televizyonunun karşısı olarak görmenin yanlış olduğunu, özel TV ticari TV olduğunu o yüzden Dünya çapında

Star1 Mecliste

Prof. Dr. Aysel AZİZ

20 Ekim milletvekili genel seçimleri öncesi, gerek yasal olup olmaması, gerekse seçim öncesi doğrudan ya da dolaylı siyasal partilerle ilgili yayınları ile kamu oyununda ve siyasal partilerde yankı uyandıran Star 1 televizyon yayınları, TBMM'deki yemin töreni ve hükümet programının okunması sırasında TRT ile aynı koşullarda Meclis'te yerini aldı.

Mavi zemin üzerinde beyaz "Star 1" yazılı amblemin mikrofon ve görmediğimiz Star1 kameraları, 19. dönem milletvekilleri ile birlikte, TBMM'deki yerini bütün açıklığı ile aldı. Kendilerini yeni milletvekilleri-mizle birlikte kutluyoruz. ANAP hükümetleri döneminde bir takım siyasal desteklerle yasal olup olmadığı incelenmeden ya da yeterince üzerinde durulmadan "meşrulaştırılan" ve kendisini "ilk özel Türk televizyonu" olarak benimseten Star1'in, yayınlarının yeni meclis döneminde de yerini pekiştirerek alması gerçekten kutlanacak bir başarıdır. ANAP iktidarlarının Star1 üzerindeki gölgesi de böylece kaldırılarak, Star1'in varlığı tüm meclis tarafından onaylanmıştır.

Oysa Anayasanın 133. maddesi yayınlarla ilgili olarak şöyle demektedir. "Radyo ve televizyon istasyonları ancak devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir..." Bu maddeye dayanıla-

rak çıkartılan 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Yasası ise bu tekeli TRT kurumuna vermiştir. Bunun açık anlamı, Türkiye'de bu yasalar çerçevesinde her hangi bir kuruluş radyo ve televizyon yayını yapamaz.

Star1 yayınları işte böyle bir yasal düzenlemenin var olduğu bir ortamda bu maddelerin sıkı sıkıya savunulması gereken bir yere, TBMM'ye elini kolunu sallaya sallaya girmektedir.

İşin en dramatik yanı da yayın tekelinin tek sahibi, sorumlusu olan TRT de naklen yayın sırasında "Star1" amblemleri mikrofonu yaklaşık 15 saate yakın bir süre Türk halkına tanıtmıştır. Bir anlamda TRT anayasaya ve 2954 sayılı TRT yasasına aykırı yaptığına inandığı ve hatta bu nedenle yargı yoluna gittiği Star1 televizyon yayınının reklamını hem de parasız olarak yapmak zorunda kalmıştır.

Böylece TRT'nin boynuna ilmi geçirilmiş, çekmesi içinde ipi eline vermişlerdi. Bu durum daha sonra, hükümet kurulması çalışmalarında ve özellikle Başbakan Demirel ile Başbakan Yardımcısı İnönü'nün konuşmalarında sık sık görülmeye başlanmıştır.

TRT neden böyle bir duruma düşmüştür? Herhangi bir yasa değişikliği yapılmadığı halde, yayın tekelini hiç sayan, dolayısıyla hukukun üstünlüğüne açıkça karşı koyan bu durumu, TRT neden kabullenmiştir?

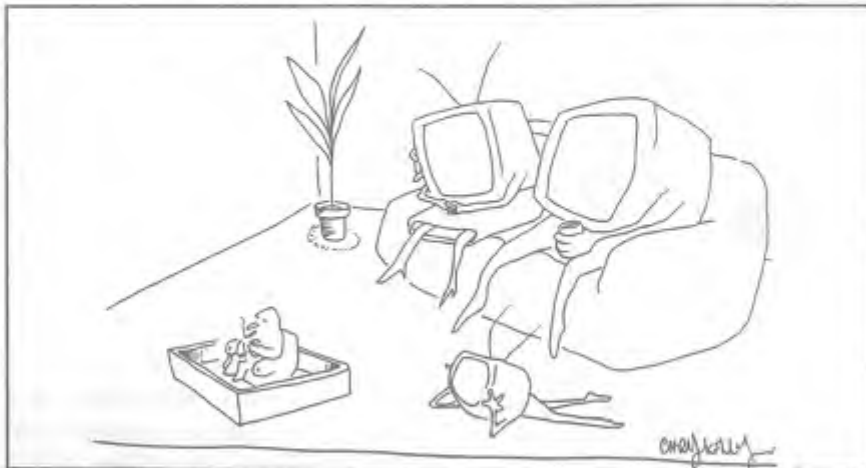
TRT bu durumu engelleyemezmiydi? Hangi güçler ya da hangi anlayış TRT'nin elini kolunu bağlamış ve milyarlar verilse de kolay kolay yapılmayacak bir reklamı gerçekleştirmiştir?

TRT'nin naklen yayın hazırlıkları önceden yapılır. Eski Meclis döneminde Star1'in Meclis'e girmesi ile ilgili olarak TRT'ye sorulmuş, olumsuz yanıt alınmıştır. Buna karşın meclisteki yerini giderek sağlamlaştırmaya çalışan Star1 için TRT'nin yapması gereken şey en azından "Reklama girer" gerekçesi ile Star1 amblemleri mikrofonun çekimle girmesine engel olmaktı. Bunun içinde öncelikle sorunu bilmeyen TBMM'nin yeni Başkanı sayın Cindoruk'un konuya dikkati çekilebilir; Star1 yayınları bir CNN, bir BBC olmadığı açıklaması yapılabildi. Bu yayınların uydu teknolojilerinden yararlanarak ülke dışından ancak doğrudan Türkiye'ye yönelik, dolayısıyla, Anayasaya aykırı bir yayın olduğu gerçeği söylenebilirdi.

Ya da seçim öncesi Star1 yayınlarının Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle yayımlara çıkmayan bayan İnönü'ye durum aktarılabilirdi.

Bütün bu girişimlerin sonuç vermesi durumunda, TRT'nin Sayın Genel Müdürlüğü, Meclis Başkanlığı'na ya da hukuk işlerini arayarak, 2954 sayılı TRT yasasına ve Star1'in reklamı olacağından TRT Reklam Yönetmeliği'ne de aykırı olduğu belirtilerek, amblemin kalkmaması durumunda Meclis'ten yapılacak naklen yayınların tehlikeye gireceğini söyleyebilirdi.

Yasaların kendisine verdiği bu hakları kullanması gereken TRT, bunun tersini yaparak, kendisini kurtarmak için Star1'in mavi amblemleri mikrofonuna karşılık kırmızı zeminli TRT yazılı mikrofonu ile Star1 karşısında yaşama savaşı veren bir görüntüye girmiş ve milyarlar verilmek yapılamayacak bir reklamı gerçekleştirmiştir. Bunu yaparken ayrıca Star1 ilk özel Türk televizyonu yayınlarını da hem millet'in hem de vekillerinin önünde, meclis yöneticileri ile işbirliği içinde "aklanması" da sağlamıştır. Bu başarılarından ötürü Star1'in yanı sıra hem Meclisi hem de TRT'yi kutluyoruz.

KELLY (Avustralya)

Hürriyet Vakfı Uluslararası Simavi Karikatür Yarışması Albümünden

İLAD'ın Perşembe Söyleşileri

Nezih Demirkent - Prof Dr. Mesut Önen

Yılmaz Dağdeviren - Dr. Haluk Şahin

İletişim Araştırmaları Derneği-İLAD-, bu yıl "Perşembe Söyleşileri"yle iletişim alanıyla ilgilenenlere en yeni bilgileri sunmaya çalışıyor. Basın Müzesinde her Perşembe saat 17'de başlayan bu etkinliklere iletişimle ilgilenen gençler, gazeteciler, öğretim üyeleri ve elektronik medyada çalışan uygulamacılar katılıyor. Sunuşun ardından, dinleyicilerin yorumları, katkıları ve sorularıyla çok canlı bir tartışma ortamı doğuyor. Toplantılar, bilgi ve görüş alışverişinin yapıldığı gerçek iletişim söyleşileri olarak sonuçlanıyor.

Perşembe söyleşilerinin ilkinin İstanbul Belediyesi Televizyonu Genel Müdürü Yılmaz Dağdeviren yaptı. Yılmaz dağdeviren, TRT eski Televizyon Daire Başkanı ve elektronik mühendisi. Dağdeviren, izleyicilere "frekans paylaşımı" ile ilgili çok ilginç ve yeni bilgiler sundu. Frekans paylaşımı konusunda Telsiz Genel Müdürlüğü'nün yetkili olduğunu söyleyen Dağdeviren, Türkiye'nin uluslararası alanda katıldığı sözleşmelerle bu alandaki haklarını koruduğunu belirtti. İstanbul'un coğrafi durumu nedeniyle, TV yayıncıları açısından frekans karmaşası yaşayabileceğini, bu kentte kullanılmaya açık tek bir bandın bulunduğunu belirtti.

9. Ocak günü, Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent, "Basın 91'e Genel Bakış" konulu bir söyleşi yaptı. Basının ve basında çalışanların oldukça sancılı günler geçirdiğini belirten Demirkent, 92 yılında da çok farklı olmayacağını söyledi. Promosyon olayının Türk basınını olumsuz etkilediğini ve buna karşın tiraj sorunun varlığını sürdürdüğünü açıkladı. Ülkemizde yerel basının önemine de değinen Demirkent, yerel basının gelişmesi için çaba harcanması ve sorunlarının çözülmesi

Ahmet Somuncuoğlu - Prof. Dr. Mesut Önen

Dr. Haluk Şahin - Açık söyleşide

Yorum Ajans'tan Ahmet Somuncuoğlu, "Bir Reklam Filmi Nasıl Çekildi?" başlıklı konuşması ve film gösterimiyle, dinleyenleri reklam dünyasının canlı ve renkli dünyasına götürdü. Son seçimlerde "gül", daha önce de "sıkılan limon" simgeleriyle, siyasal reklamcılığa da imzasını atan medya dünyasının çağdaş elamanları bir reklam filminin öyküsünü her yönüyle anlattılar. Yönetmen Ahmet Somuncuoğlu, televizyonda yayınlanan "Renault" otomobil reklamının, düşünce aşamasından, ekrana çıkana değin olan aşamaları çekim filmi üzerinde açıklamalar yaparak anlattı. Somuncuoğlu, konuşmasında, çağdaş reklamcılığın, ileri teknoloji, yaratıcılık ve disiplinli çalışmayla nasıl başarılı bir eser sergilediğini çok açık ve seçik bir biçimde anlattı.

30. Ocak tarihinde Prof. Dr. Aysel Aziz, son aylarda iletişim alanında ortaya çıkan gelişmelere değindi ve kamu radyo ve televizyonunun yeni düzenlemede kazanması gereken kimliği üzerinde durdu. Konuşmasında TRT'nin idari ve hukuki yapısındaki gelişmeleri başlangıcından bugüne özetleyen Aziz, özellikle son on yılda TRT'nin işleyişine bakılınca, radyo ve televizyonun devlet tekelinde kalmasının sakıncalı olduğunu, bu nedenle de özel TV yayınlarına tamamen karşı çıkılmadığını söyledi. Prof. Aziz, özel TV yayınlarının içeriklerinin toplumsal yarar açısından denetlenmesinin gereğini vurgulayarak, bugünkü yasal düzenlemede, özel TV yayınlarının hukuku ve toplumsal ahlakı istismar edici olduğunu belirtti. Yeni yasa çalışmaları için önerilerini Bakanlığa bildirdiğini ve özel Televizyona karşı olmamakla birlikte, TRT'nin kaliteli yayınlarla saygın bir kimlik kazanarak yeniden düzenlenmesinin gereği üzerinde durdu.

"Perşembe Söyleşileri" devam ediyor. İletişimin güncel konularıyla ilgilenen, bu alandaki yetkin uzmanları dinlemek, düşünce alışverişinde bulunmak isteyen herkesi bekliyoruz.

İLAD

gerektiğini vurguladı.

Bir Başka söyleşide, Doç. Dr. Veysel Batmaz, "Ulusal İletişim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi" ne ilişkin bilgi ve görüşlerini aktardı. Ülkemizde son ayların en güncel konusu olan özelleştirmede daha çok hukuksal ve idari yapıda çözümler önerildiğini, ancak konunun teknolojik yanının gözardı edildiğini belirtti. Yeni iletişim teknolojilerinin, sayısal

bilimsel denen teknolojik gelişmelerle birbirine entegre olduğunu açıkladı. Doç. Dr. Batmaz, artık, iletişim alanında herşeyin birbirini dönüştürebildiğini söyleyerek Türkiye için düşüncelerini açıkladı: "Türkiye'nin iletişim ortamı yapılanması içinde bu tür bir teknolojinin araçları birbirine entegre etmesi denilen sürece girmesi lazım. Özerklik, liberallik, özgünlük, bağımsızlık kavramları bir anlamda

yok olmaya başladı. Çünkü, teknolojinin kendisi, araçları birbirine entegre ediyor. Bir müddet sonra, PTT'ler ortadan kalkacak, tümleşik iletişim sistemleri adını alacak". Bu gelişmelerin yazılı basın ve gazeteleri de etkilediğini belirten Batmaz, şu anda Wall Steet Journal'ın 2 milyon sattığını, ve 3 milyon da ekran abonesi olduğunu açıkladı. Bu tümleşik iletişim ortamında, konuyu Türkiye'nin Bakanlık düzeyinde ya da entegre bir kurum olarak bakıp, bir iletişim bakanlığı görüşünü savunan konuşmacı, devletin yayıncılık alanından çekilmesi gerektiğini belirtti.

Derneğimizin Perşem Toplantılarının bir başka konuşmacısı gazeteci Mustafa Sönmezdi.

Sönmez konuşmasında, Ekonomi basınının 1980'li yılların bir ürünü olduğunu ve günümüzde ciddi bir tıkanma yaşadığını bu tıkanmayı aşmak için gazeteci, işveren, reklam vere ve bilgi dağıtan kamu ve özel kuruluşlara da çeşitli sorumluluklar düştüğünü belirtti.

Ekonomi basınının iş dünyası ve borsa ilişkileri konusunda da duyarlı olması gerektiğini vurgulayan Sönmez, "Ekonomi muhabirlerinin iş dünyası ile ilişkilerinin bir ahlak komisyonu tarafından bir takım prensiplere bağlanması gereklidir" dedi.

16. Ocak. 1992'de Bursa Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Aykan Uzoğuz, "Küçük Babıali Bursa" konulu bir konuşma yaptı. Bursa basınının tarihçesini ve beklentilerini anlattı. Bursa'da yerel gazetelerin magazin ekleri verdiğini, 1987'de yapılan bir araştırmada, okuyucunun 16 sayfalık gazete değil, mutlaka magazin eki istediklerinin ortaya çıktığını belirtti. Bursa'da reklam pastasının büyük olmasına karşın, altı gazeteye bölündüğünden, yeterli olmadığını belirten Uzoğuz, yerel gazetelerin patron desteğiyle yaşamlarını sürdürdüklerini söyledi. Konuşmasında, büyük sermayenin basına girmesiyle, Bursa'da teknolojinin çok geliştiğini ama insana yatırım olmadığını vurguladı.

23. Ocak Perşembe günü söyleşide

Dr. Haluk Şahin - Dr. Veysel Batmaz

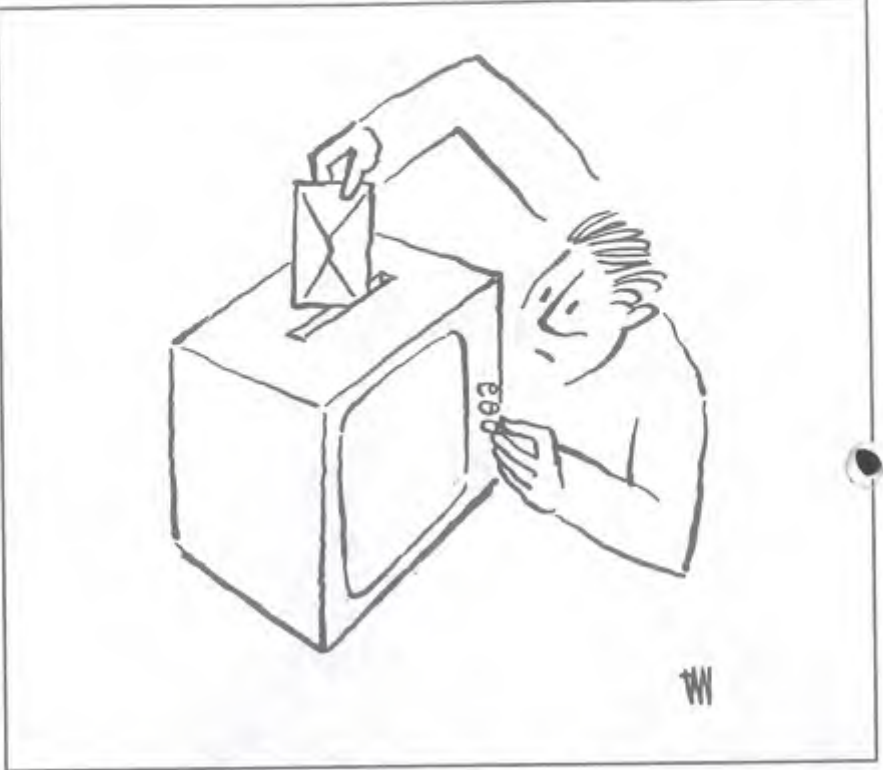
Mustafa Sönmez

Yunanistan'da Deregülasyon*

Cem PEKMAN

Yunan radyo ve televizyonu, Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümünde olduğu gibi, devlet tekeli olarak kuruldu ve gelişti. Ancak, bu gelişim süreci, önemli bir farklılık taşıyordu: Hem radyo hem de televizyon, kuruluşlarının başlangıcında diktatörlükler altına girdiler, uzun süreler katı bir askeri disiplin altında faaliyet gösterdiler ve devletin güçlü iletişim araçları olarak görüldüler. 1936'da yayına başlayan radyo Metaxas diktatörlüğünün (1936-41), 1960'larda deneysel özel yayınlar olarak gelişen ve 1968'de yayına geçen televizyon da Albaylar Cuntası'nın (1967-74) eline doğdular ve bu dikta rejimlerinin kontrolleri altında büyüdüler. Metaxas, radyoyu bir propaganda aracı olarak uzun süre kullandı, 1941-44 yılları arasındaki Nazi işgali sırasında radyo, bu kez Naziler tarafından aynı amaç için kullanıldı. 1953'te Yunan Yayıncılık Şirketi (EIR) kuruldu ve yayın araçları üzerindeki tekel bu devlet kuruluşuna verildi. Televizyonun devreye girmesinin ardından 1970'deki şirketin adı Yunan Radyo ve Televizyon Kuruluşu (EIRT) olarak değişti. 1975'te EIRT, devlet kontrolü altında bir anonim şirkete dönüştürülerek, Yunan Radyo Televizyonu (ERT) adını aldı. Ancak, bu zaman zarfında ordunun yayıncılık üzerindeki etkisi ve 1951 tarihli yasa dayanan kurduğu ve geliştirdiği kendi radyo ve televizyon istasyonunun faaliyeti devam etti. YENED adlı bu kuruluş varlığını 1982'ye değin sürdürdü (1).

1975 Anayasası ile birlikte Yunan yayıncılığının ilk defa Anayasal düzeyde bir yasal çerçeveye kavuştuğunu görüyoruz. 1975 Anayasasınının 15. maddesi "Basın (özgürlüğü) hakkındaki düzenlemeler sinema, fotoğraf, radyo, televizyon ya da benzeri işitsel ve görsel iletişim araçları için geçerli değildir. Radyo ve televizyon devletin doğrudan denetimi altındadır..." demektedir. Bu maddeye bağlı olarak bir taraftan ERT'nin devlet tekeli olarak kuruluşu gerçekleşirken, bir taraftan

da "devlet tekeli" üzerindeki tartışmalar başlamış oldu. Bu tartışmalar 15. maddenin devlet tekeline şart koşmadığı, maddenin ifadesi gereği "devlet kontrolü" altında da ticari radyo ve televizyon istasyonları kurulabileceği görüşünden hareket etmekteydi (2).

Ancak, parlamenter sisteme dönüşün ve demokratikleşmenin yaşanmaya başlandığı 1974'ten günümüze, Yunan yayıncılığı üzerindeki Devlet tekeli tartışmalarının asıl ağırlıklı nedeninin hukuki olmaktan ziyade politik olduğu söylenebilir. Diktatörlük sonrası politik yaşamda, hükümetlerin yayıncılık üzerindeki kontrolü ve yayınlara müdahalesi olağan bir hale dönüşmüştür. Gerek Constantine Karamanlis'in muhafazakar hükümeti (1974-81), gerekse Andreas Papandreu'nun Sosyalist hükümeti (1981-89) sırasında, radyo ve özellikle televizyon, hükümet görüşlerini ve politikalarını yansıtan ve destekleyen bir niteliğe sahip olmuştur. Her yeni hükümet, yayıncılık için yeni vaatler getirmiş, ancak değişen hep aynı kuruluşların kadroları olmuş, radyo ve televizyon hükümetin sesi olmaya devam etmiştir.

Bu durum doğal olarak iç politika alanında devlet tekeline karşı tavır ve deregülasyon isteğini arttırmıştır (3).

Ama 1980'li yıllar, Yunanistan için, dolayısıyla Yunan yayıncılığı için, sadece iç dinamiklerin etkili olduğu yıllar değildi. Yunanistanın 1981 yılında Avrupa Topluluğuna dahil olması ile birlikte, dış etkiler, Yunanistan'da h zamankinden daha fazla hissedilmeye başladı. Yayıncılık alanında ve özellikle televizyon yayıncılığında Avrupa'nın geçirdiği değişimin, ortaya çıkan yeni teknolojik olanakların (doğrudan uydu yayınları gibi) ticarileşme ve uluslararasılaşma sürecinin etkileri (4) yukarıda sözü edilen iç dinamiklerle de etkileşime girerek, Yunanistan'da da (tüm Avrupa'da olduğu gibi) yayıncılığın deregülasyonuna neden oldu. Tabii, Yunanistan'ın kendine özgü koşulları çerçevesinde.

1980'li yılların Yunanistan'ına damgasını vuran Papandreu yönetimi, hükümetinin ilk döneminde, Karamanlis iş başındayken kıyasıya eleştirdiği uygulamaları sürdürmek yoluna gitti. Sosyalistler, muhalefetken reddettikle-

ri devlet tekeli kaldırılmak ve seçim kampanyaları sırasında ağırlıklı kullanıldıkları "tarafsız" yayıncılık sloganı doğrultusunda pek az şey yaptılar. Bu dönemdeki gelişmeler daha çok teknik (1981'deki renkli televizyon yayınlarına geçiş) ve idari (1982'ye kadar orduya bağlı olarak faaliyet gösteren, ancak 1975 sonrası ticari bir nitelik kazanmış olan YENED'in bir kamu kuruluşuna dönüştürülerek, ERT 2 adı altında ikinci kanal yayınlarını sürdürmesi) nitelikliydi. 1986 yılındaki birleşme öncesinde Yunanistan'daki yayın kuruluşları, ERT 1 (bir ulusal televizyon ağı, üç ulusal radyo istasyonu, on bölgesel istasyon ve bir kısa dalga uluslararası istasyon) ve ERT 2 (bir ulusal televizyon kanalı, bir ulusal, onbir yerel radyo istasyonu) olarak ayrı çalışan iki kamu kuruluşundan ibaretti (5).

Papandreu iktidarının ilk beş yıllık dönemi ertesinde hükümetin niyetinin yayıncılıkta statükoyu korumak olduğu görülünce, deregülasyona yol açacak ilk karşı girişimler de ortaya çıkmaya başladı. Muhalefetteyken, 1975 Anayasası'nın 15. maddesinin devlet tekeli şart koşmadığını iddia eden sol iktidarın bu görüşünden hareketle, çeşitli korsan radyo istasyonları yayına başladı, fakat bunlar polisçe engellendi. 1985'de, Anayasanın ilgili maddesinden esinlenerek bir grup aydın tarafından kanal 15 adı altında bir özür radyo yayını başlatıldı, 1985 seçimleri sırasında on gün yayın yaptı. 1986'da iki Atinalı hukukçu, özel bir istasyon kurmak için Basın ve Enformasyon Bakanlığı'na başvurular. Reddedilen bu başvurunun dayanağı yine 15. madde ile, Yunanistan'ın taraf olduğu İnsan Hakları Konvansiyonu'nun 10. maddesi idi (6).

Devlet tekeli kaldırılmak yolunda ki asıl etkili eylem ise yerel yönetimlerden geldi. 1986 yerel seçimleri ertesinde yerel yönetimlerin çoğunluğunu ele geçiren muhafazakarlar, Atina - Selanik ve Pire belediye başkanlarının öncülüğünde, kendi radyo ve televizyon istasyonlarını kuracaklarını açıkladılar. Atina'da 84.4 FM, Pire'de kanal 1 kuruldu. Hükümet bu gelişme karşısında "zaten radyo üzerindeki tekelini kaldırmayı düşündüğünü" açıkladı

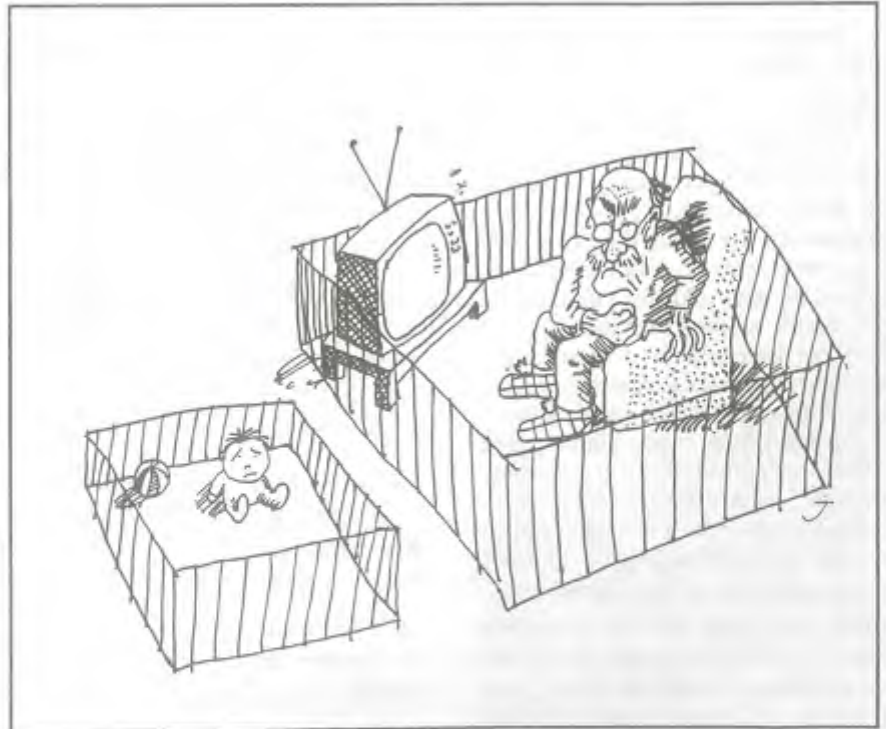
ve öyle de yaptı. Temmuz 1987 tarihli yeni kanun, bir yandan ERT 1 ve ERT 2'yi tek bir yönetim altına alırken (BBC benzeri bir düzenleme ile), bir yandan da yerel radyo istasyonlarının (yerel yönetimler veya özel şirketler tarafından) kurulmasına izin veriyordu. Böylelikle, deregülasyon sürecinin ilk adımı atılmış, belediyeler yanında özel şirketlerin, bunların başında da basın gruplarının ticari istasyonlar kurması yolu açılmıştır. Bu kanunun, ERT'nin önündeki rekabet ortamına hazırlanabilmesi için bir geçiş dönemi getirdiği görüşü çeşitli çevrelerce benimsendi (7). Direkt sonuç ise yerel radyo yayınlarındaki büyük patlama oldu, bu yayınların sayısı hızla arttı.

Belediyelerin ise bekleyecek vakti yoktu, sıra televizyona gelmişti. 1988'de, Selanik Belediye Başkanı, yabancı uydu yayınlarını UHF kanalından şehre dağıtmaya başladı. Hükümet, yerel televizyon yayını yapmak yolu ile ERT'nin tekeli ihlal ettiği gerekçesi ile başkanı mahkemeye verdi; mahkemenin kararı, ERT'nin tekelinin Roma Anlaşmasına (AT'yi kuran anlaşma) aykırı olduğu yolunda idi. Selanik'i izleyen Atina ve Pire belediyeleri de televizyon istasyonları kuracaklarını açıkladılar. Hükümet, geliş-

meler karşısında yine çabuk davrandı; ERT on büyük şehirde UHF kanalından uydu yayını yapmaya başladı. Devlet, tekeli kendi yayınları ile kırmış oluyordu. Böylelikle, muhafazakarların belediyeler yolu ile örgütlediği muhalif harekete cevap verebilecekti. 1989 seçimleri öncesinde de Kuzey Yunanistan'da üçüncü kamu televizyonu (ET 3) kuruldu. ET 3'ün amacı da hükümet karşıtı Selanik televizyon istasyonu TV 100'e rakip olabilmektir.

1989 seçimlerinin hemen öncesinde, Papandreu hükümeti özel televizyona izin vereceğini açıkladı, bu konuyu görüşmek için bir komisyon kuruldu. Seçim sonucunda muhafazakar-sol koalisyonu iktidara geldi, bu hükümet 1989 Temmuz'unda yerel televizyon yayınlarına izin verileceğini açıkladı. Artık televizyon yayınları yapma sırası, uzun süredir sabırsızlıkla bekleyen özel girişimcilere, bunların başında da basın gruplarına gelmişti (8).

Televizyon alanının da beklenen deregülasyon 1989 yılında çıkan ve yerel televizyona izin veren kanunla gerçekleşti. Bu kanunla anayasal olarak hükümetin elinde bulunan elektronik medyanın kontrolü, yeni oluşturulan Ulusal Radyo Televizyon Konseyi'ne

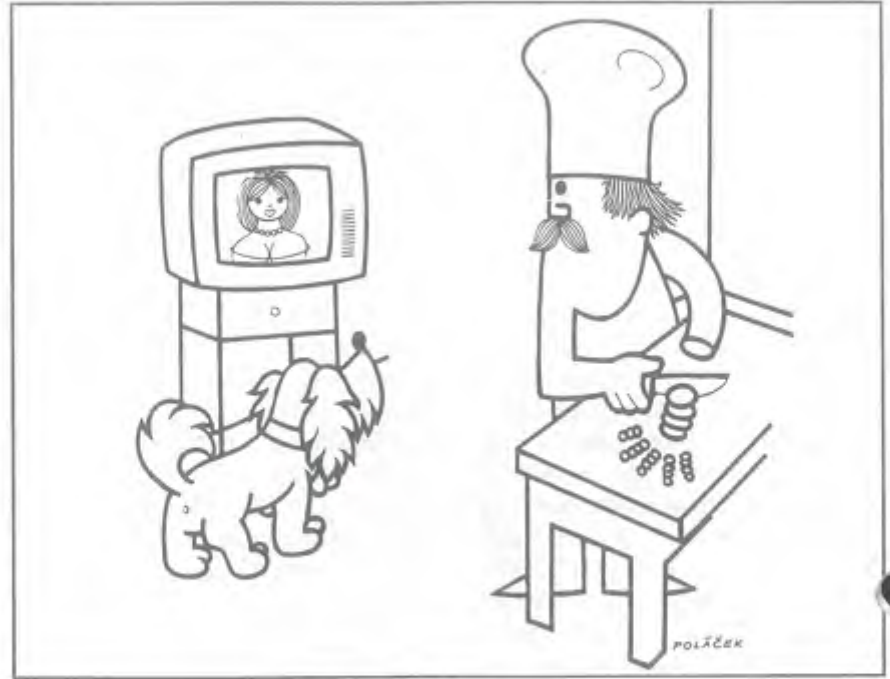
TOMASCHOFF (Almanya Cumhuriyeti)

Hürriyet Vakfı Uluslararası Simavi Karikatür Yarışması Albümünden

(ESR) veriliyordu. ESR'nin yetkilerinin başlıcası radyo ve televizyon istasyonlarına lisans vermek ve bu lisansları yenilemekti. ESR'nin stratejik işlevi ise düzenli ve tutarlı bir kitle iletişim stratejisi ve politikasının oluşturulmasına öncülük etmek, bu amaçla ilgili tüm taraflar arasında bir birlik sağlayarak Yunan elektronik medyasının işlevsel mekanizmasını belirlemektir.

Deregülasyon sonrasında, ERS'nin bu işlevlerinin pek azını yerine getirebildiğini, radyo ve televizyon istasyonlarının sayısı ve yaygınlıklarının sürekli artmasına karşın, henüz tutarlı bir elektronik medya politikasının yürürlüğe konmadığını görüyoruz. Hâlen yayınlarını sürdürmekte olan özel yayıncılar lisanssız faaliyet göstermekte. Ayrıca, benimsedikleri yayıncılık kurallarına uymamanın yollarını da buluyorlar: Örneğin yayın ağlarını kurma izni verilmediği halde bazı radyo-televizyon istasyonlarının neredeyse tüm ülkeyi kapsayan yayınlar yaptığı görülüyor; yasal olmadığı halde bir kişi birden çok radyo istasyonuna, ya da bir kişi tek başına bir televizyon istasyonuna sahip olabiliyor; yine yasal düzenlemelere aykırı olarak, saat başına on dakikalık maksimum reklam süresi limitinin üstüne çıkılıyor (9).

Deregülasyon sonrası Yunan yayıncılığı konusunda yorumlar yapmak için vakit henüz erken. Bu dönemin en belirgin sonuçları, giderek artan radyo ve televizyon istasyonları (Eylül ayı itibarıyla 1040 yerel radyo istasyonu, 35 yerel televizyon istasyonu), basın gruplarının kurulmuş iki büyük özel istasyon (Mega ve Antenna) pazarda önemli bir payı yakalamış olmaları, ve yayıncılık alanına basından politik partilere, işadamlarından belediyelere, armatörlerden eski korsan radyoculara kadar bir çok kişinin girmiş olması. Yunanistan daha ziyade günün politik gerekleri doğrultusunda oluşturulan yayıncılık düzenlemelerinin belirsizliğini ve hızlı deregülasyon sürecinin karmaşasını yaşıyor. İç politika alanındaki bu hız üzerine dış etkilerinde büyük katkısı olduğu unutulmamalı. Yayıncılık alanında ticarileşme ve uluslararasılaşma kaçınılmaz görülüyor, ama bu sürecin nasıl yaşanacağını her ülkenin kendi koşulları belirliyor.

POLACEK (Çekoslovakya)

Hürriyet Vakfı Uluslararası Simavi Karikatür Yarışması Albümünden

KAYNAKLAR:

(1) Papathanassopoulos, S., "Greece: Nothing is More Permanent Than the Provisional", *Intermedia*, London, June-July 1989, vol. 17, no. 2, s. 29-31.

(2) Lange, A., Renaud, J., "The Future of the European Audiovisual Industry", *The European Institute for the Media*, Manchester, 1989, s. 49-50.

(3) Papathanassopoulos, S., "Broadcasting, Politics and the State in Socialist Greece", *Media, Culture and Society*, SAGE, London, vol. 12 (1990), s. 389-390.

(4) Bkz., Pekman, C., "Avrupa Televizyon Yayıncılığı", *Cumhuriyet*, 17 Aralık 1991.

(5) Papathanassopoulos, S., *Op. Cit. (Intermedia)*, s. 31-33.

(6) *Ibid.*, s. 31; Grivas, A., "Greek TV in Financial Turmoil, Calls Mount for Privatisation", *Screen International*, 22 Feb. 1986, s. 5.

(7) Papathanassopoulos, S., *Op. Cit. (Intermedia)*, s. 31; Lange, A., Renaud, L., *Op. Cit.*, s. 50.

(8) Papathanassopoulos, S., *Op. Cit. (Media, Culture and Society)*, s.

392-396.

(9) Dimitras, P., "Facing Up to Reality and Media Pressures", *Media Bulletin*, The European Institute for the Media, Manchester, vol. 8, no. 2, June 1991, s. 13; Heretakis, E., "The National Council for Radio and Television on the Hotseat", *Media Bulletin*, The European Institute for the Media, Manchester, vol. 8, no. 3, Sep. 1991, s. 14.

*Deregülasyon: ABD kökenli bir kelime. Bu ülkede, özellikle tekelleşmeyi önleyen mevzuatın fazlalığı şeklinde kendini gösteren çeşitli sektörler üzerindeki devlet müdahalesini azaltmak anlamını taşıyor. Avrupa'da ise, yayıncılık alanında deregülasyon denildiğinde, öncelikle, kamu kuruluşlarının tekellerinin ortadan kalkması ve yayıncılık faaliyetleri içinde özel teşebbüsün de yer alması anlaşılıyor. Avrupa'da deregülasyon, ayrıca, yayıncılık standartları, reklam, sponsorluk, program yapımcılığı gibi alanlardaki düzenlemelerde genel bir yumuşama eğilimini de içeriyor.

(Bkz. Lange, A.; Renaud, J, *op. Cit.*)

Zor Zamanda Gazete Yönetmek

Necat AŞKIN

"Gazeteler bütün dünyada yaşam savaşı vermekte. Yeni iletişim araçları karşısındaki konumları tehlikede. Herkes bir şeyler yapmaya, ayakta durmaya çalışmakta. Ancak beş-on yıl sonrası kestirmek oldukça güç."

Uluslararası Gazete Yayıncıları Federasyonu bu saptamadan hareket ederek, pazarlama ve iletişim sorunlarını, 200 gazete temsilcisinin katıldığı bir toplantıda 14-15 Kasım günleri İstanbul'da ele aldı. Çoğunluk Avrupa, Amerika ve Japonya'dandı, Güney Afrika Birliği, Tunus ve Hindistan'dan katılanlar oldu.

İlk gözlemden bu katılımı ilgili: Sanayileşmiş ülkelerde basın krizde, kaynak, işletme, dağıtım sorunları ciddi boyutlarda. Bu kriz dalga dalga dünyanın her yanını etkiliyor. Yenilenme çabaları, deneme ve başarılar ya da başarısızlıklar kimsenin kayıtsız kalacağı gibi değil.

İkinci gözlem basının tanımı, niteliği üzerine: Bu konu sempozyumda pek tartışılmadı. Finli konuşmacı Fuorikoski, gazetenin öteki sektörlerden farklı olduğu konusunun artık geride bırakılması gerektiğini savundu. Ancak konu, kısaca geçirilecek gibi değil.

Sadece Türk basınına özgü sandığımız problemler, evrensel nitelikte. Fransız Basın Dağıtım Yüksek Konseyi, basın ürünleri tanımına, yayımla birlikte verilen, yayımla bir ilgisi olan eşya ve ürünleride katıyor. Oyunlar, çıkartmalar, afişler, kitap, albüm, katalog ve ekler bu arada sayılıyor. Bir gazeteye bir otomobil henüz listede değil. Bayilerin otopark problemleri yüzünden olmalı!

Üçüncü bir gözlem: Yayıncılar, siyasi iktidarlardan, devletten, yerel yönetimlerden birşey beklemiyorlar. Böyle ilişkileri varsa bile, bundan söz etmemeye özen gösteriyorlar. Bu gelişme de son yılların ideolojik yaklaşımlarının, liberal düşüncelerin payı mutlaka var. Ancak, toplantıda Doğu Avrupa ülkeleri basını üzerine bildiri sunulmayışı, buradaki zorluklar üzerine fikir sahibi olmamızı engelledi. Başka alanlarda da önemli problemleri olan bu ülkelerden temsilcilerin böyle

"zengin kulüpleri" toplantılarında yer almaları epeyce zaman alacağı benziyor.

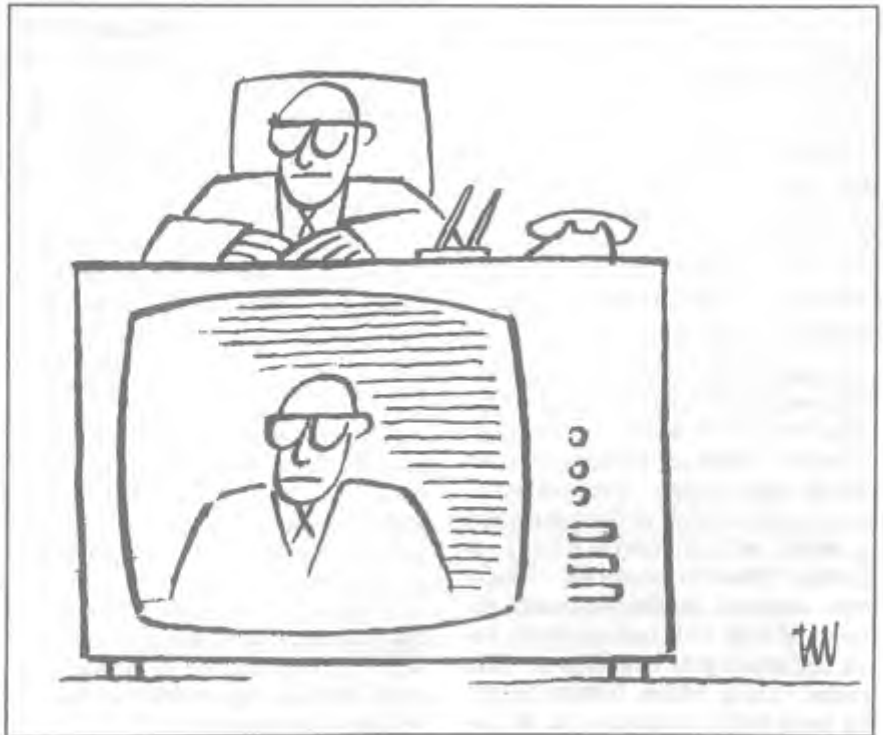
Durgunluk işaretleri alınır alınmaz harekete geçmek gerekiyor. Bu amaçla İskandinav ülkeleri oldukça gelişmiş bir gözlem sistemi kurmuşlar. 1998'de piyasada olması gereken bir çöküntü için şimdiden tedbirler düşünülüyor. İngilizlerin sendikaları dışlamalarına karşılık, İskandinav ülkelerinde güçlü işçi kuruluşlarıyla işbirliğine gitmeden hiçbir çaba başarılı olmuyor. Ünlü Norveç gazetesi Aftenposten ve İsveç'in seçkin gazetesi Dagens Nyheter'le çalışan Mc Kinsey firması yöneticisi Birgen Magnus, yeni teknolojilerin kullanımındaki sınırlar, yeni teknolojilerle neler yapılabileceği, neler yapılamayacağı üzerinde de ciddi çalışmalar olduğuna dikkat çekiyor.

İngiliz yayın kuruluşu Ingersoll'un yöneticisi Roger Niholson, basının maliyet ve kaynak analizi için RAP (Resource Application Program) adını verdiği bir kavram geliştirmiş. Bu programın bir tek hedefi var: İnsan, sermaye, teçhizat ve öteki kaynakları en etkili biçimde kullanmak. Program en kritik durumlara en esnek cevapları bulmayı amaçlıyor. Kısır döngülere

düşmeyi önleyecek anahtar "etkin maliyet".

Lorenzo Jorio, Venedik'teki Il Gazzettino'nun genel müdürü, Gazetinin krizi atlattuktan sonra durumlarını sağlamlaştırmak ve geliştirmek için neler yapmaları gerektiğini araştırıyor. Gazetinin dışında olup bitenlere seyirci kalmak çare değil. Napolili düşünür Eduardo de Filippo gibi, "gecenin geçip gitmek" zorunda olduğunda, o da hemfikir. Ancak şafağında kaygılı ve ürkek karşılamamak gerektiğini düşünüyor. Önemli kararlar ve yatırımlarla, günlük çabalar atması gitmeli, diyor. Il Gazzettino, erken emeklilik yoluyla personel sayısında indirime giderken, teknolojik yatırımları öne almak, ticari televizyon ve radyolara, reklam sektörüne yatırım yapmak, yerel bir gazetenin sermayesine katılmak gibi önlemler de almış.

K. Prescott low, halen Uluslararası Gazete Yayıncıları Federasyonu'nun Genel Sekreteri. Massachusetts'in The Patriot Ledger gazetesini 1973'ten beri yönetiyor. Ünlü Latin özdeyişi "Mader ArtiumNecessitas. (Zorunluk buluşların anasıdır.) sözünü kendine rehber edinmiş. "Risk almak daha az risklidir" görüşünde. Problem çözümü geç-

miş ve bugüne dönüktür. Yenilenme ise geleceği hedef alır.

Problem çözümü sabit olana, yenilenme ise gelişmelerle oluşacak sonuçlara gözünü diker. Yenilenme bir süreçtir. Tek bir olay değildir. Yenilenme sürekli ve planlı olmalıdır" diyor.

Durgunluk kapıyı çalmakla kalmaz, gelirler de düşmeye başlar. Adrian O'Neill bu durumda okuru elde etmek için harcanacak çabanın güçlüğüne işaret ediyor. Okuruna satılma gücünü zorlamayacak, aynı zamanda da yayıncıya ayakta kalma gücü sağlayacak bir strateji. İngiliz gazetesi Independent'in reklam müdürü O'Neill'e göre, bugün geçerli olan bir gazetesinin yarın ortadan kalkacağı gerçeğinden hareket etmek zorunlu.

İspanyol El Mundo'nun Ticaret Müdürü Alejandro de Vicente Santos, bugünün piyasasının reklamcılar, ajanslar ve çeşitli medyalar arası sürekli pazarlığı, fiyat kırmayı gerektirdiği kanısında. Basının tek başına kendi kurallarını koyup, fiyatlara hakim olduğu dönem artık gerilerde kalmış.

ABD'nin Des Moines Register gazetesinden J. An Selzer, reklam stratejisi ve taktiklerinde araştırmanın olmazsa olmaz bir nitelik kazandığını vurguluyor. Reklamcılar hedef alan araştırmalar, onlara gitgide daha az doları, daha akıllıca ve daha çok kazançlı kullanabileceklerini göstermek zorunda.

Irmak Tülbentçi, Sabah grubunun sorumlularından, Genel Müdür Yardımcısı. "Türk medyasının yükselen yıldızı Sabah", "reklamın en önemli haber kadar önemli olduğu" inancından hareket ediyor. "Yayın politikası, teknoloji, bölge matbaaları, yeni ürünler, dağıtım, küçük ilanlar" a yönelik çalışmalar, 1988'de kurulan Medya Grubunun enerjik örgütlenmesi sayesinde gerçekleşmiş.

Oscar Meier, İsviçre'de Zürih yakınlarında yayınlanan Badener Tagblatt'ın Reklam Müdürü. Gazetesi, İsviçre'nin Aargau kantonunun en önemli yayın organı. Almanca konuşan bölgenin Zürih ve Bern'den sonra en büyük yerleşim alanına hizmet veriyorlar. Meier'in mesajı şu: "İsviçre yayın endüstrisi işbirliğiyle ayakta duruyor. İşbirliği fikir farklılıklarını, yayın bağımsızlığını engellemez. Tam tersine. "Oscar Meier, İsviçre örneğinin öteki bölge basınları için de an-

lamlı olabileceğini düşünüyor.

Gazeteler ilk günlerin sarsıntılarını geride bıraktıklarında, tirajı ve okur sayısını artırmak gündeme geliyor. Danimarka'nın Politiken gazetesi Dağıtım Müdürü Jan Bergh, ülkenin en yüksek tiraja sahip gazetesinin de krizden etkilendiğini kabul ederken, özellikle 1985'de durumun çok ciddi bir biçim aldığına işaret ediyor. Abonelerin yüzde 10'u bu tarihte gazetesine gecikmeyle ulaşabilmiş, dağıtımda başka aksaklıklarda görülmüş. Dağıtım örgütlenmesinin geliştirilmesi, bu problemlerin üstesinden gelebildiği gibi, hizmette de kaliteyi sağlayabilmiş.

Fillandiya'nın Ilta -Sanomat gazetesi Genel Müdürü Mikko Vuorikoski, oldukça iddialı bildirisinde, basın endüstrisinde öteki endüstriler gibi para kazanmak için olduğunun unutulmamasını özellikle istiyor. Bu gerçek müşteri ya da okur için de geçerli, o da parasının karşılığını ister. Gazete pazarlamasında anahtar kelime piyasaya hakim olmaktır. Piyasaya hakim olmak, piyasayı iyi tanımaya, eğilimlerini, zevklerini, meraklarını bilmeye bağlıdır. Berrak bir stratejiniz varsa, pazarlamanın daha küçük parçaları da ardından geliyor. Coca Cola'nın mesajındaki, bütün dünyaya şarkı söylemek nasıl başarılı olmuşsa, başarılı bir strateji de herkese gazete okutabilir. Sonuç alabilmemiz için üç yıllık perspektif ve sabrımız olması gerekir.

Washington Post'un dağıtım Müdürü Jacob B. Terrell, gelecekte unutulmuş. Okurun ilgi alanlarının saptanmasının ve metro, stad kapıları, otobüs duraklarına konan satış makinelerinin gazetesinin tiraj artışında büyük rolü olduğunu ifade ediyor.

Le Stampa İtalya'da Torino şehrinin ülkemizde de bayilerde satılan ünlü gazetesi. "Kapıdan kapıya ve otomatik dağıtım makineleri" yöntemlerinin geliştirilmesiyle La Stampa'nın okura ulaşmasında ilerlemeler kaydedilmiş.

Almanya'nın Saarbrücker Zeitung gazetesi Pazarlama Müdürü Dr. Wolfgang Falke, gazetesinin Bild Zeitung'a göre iki kat daha pahalı olduğu halde, bölgede iki kat daha fazla satmasını, gazetesinin içeriği kadar, çok ayrıntılı bir dağıtım şebekesiyle ve yerel firmaları yakından tanımakla açıklıyor. Bu sayede, okurlarına ev ev ulaşıyorlar, yerel iktisadi yapı sürekli izleniyor, reklam imkanları artırılıyor.

Basın yeni bir çağa giriyor, bu çağ yeni ürünler istiyor, yeni ürünler yeni bir finans politikası gerektiriyor.

ABD'de 1987'de kurulan New Directions for News Enstitüsü Müdürü Jean Gaddy Wilson, basının sıkıntısının gazetelerin yenilenmek için yapılanmamış olmalarından kaynaklandığı görüşünde. Bn Gaddy Wilson için, sektörün 1990'lardaki "İş aracı" yaratıcılığıdır. ABD'de çeşitli kentlerde çok sayıda gazete, Amacını iyi belirleyerek okur kitlesini arttırmayı başarmış. Fiyat, sayfa sayısı, fotoğraf kullanımı, özel konular herşey düşünülmez zorunda. Bir gazete için uygun olan promosyon bir başkası için yanlış olabilir.

Belçika'nın finans ve ekonomi gazetesi De Financieel-Ekonomisch Tijd, mesaj ve ambalaj ilişkisinin değişmekte olduğunu, yeni medyalar karşısında yenilgiye uğramaktansa, onlarla işbirliğine gidilmesinin önemini anlamış durumda. Flanders'deki günlük ve haftalık gazeteler kendi ticari televizyonlarını kuruyorlar.

Louis De Broissia, Fransa'nın Dijon kentinde yayınlanan Le Bien Public gazetesinin Genel Müdürü, aynı zamanda da Paris belediye başkanı eski başbakan Chirac'ın partisi RPR'den milletvektili. Le Bien Public bir bölge gazetesi, öyle bir gazetesinin okurlarını koruyup arttırabilmesi, bölgenin coğrafi dağılımının iyi bilinmesine, hafta içi ve tatil zamanları okur grafiğinin izlenmesine, "sadık, arada bir, önceden gazete almayan" okur kitlelerine hitap edilmesine bağlı.

ABD'deki Herald Times'in yayıncısı Scott C. Schurz, İndiana'da ilk defa gerçekleştirilen "bölge düzeyinde postayla satış kataloğu" uygulamasıyla hem gazetesinin, hem yerel ticaretin beklenmedik bir hamle yaptığına işaret ediyor.

Amerikan Newspaper Advertising Bureau sorumlularından Phil Carroll, daha yaratıcı olmanın, öteki medyalarla bağlantılar kurmanın, yayın ve reklam politikasını birlikte götürmenin kaçınılmaz olduğuna değiniyor.

Yoğun geçen sempozyumun Türk basın sektörüne mesajı herhalde "yaratıcılık, zamanı iyi kullanmak ve medyalararası ilişkiler" alanındadır. Bir de galiba, "iyi gazete yapmanın kötü birşey olmadığı" nı kimse söylemediyse acaba "herkes biliyor" diye mi düşünüldüler?

SAYMAN'DAN MEKTUP VAR...

Sevgili Üyemiz,

Yeni yılın ilk sayısında, dergimizin sizlerle daha sık buluşmasını dileyerek merhaba diyorum.

Belli aralıklarla ve içerik açısından daha zengin bir derginin çıkabilmesi, üyelirimizin üyelik görevlerini yerine getirmeleriyle olanaklı.

İLAD, Türkiye'de iletişim alanında tek dernek. Yayınlar yaparak, toplantılar düzenleyerek üyelerine hizmet vermeye çalışıyor. Ancak, İLAD'ın bir dernek olarak üye ödentilerinden başka geliri yok.

Elinize ulaşan derginin maliyeti yaklaşık 10.000 TL. dolayındadır ve bunu sizlere ücretsiz ulaştırıyoruz. Ayrıca, sizlere, üyelerimizin iletişim alanında çıkmış kitaplarından ve İLAD yayınlarından ücretsiz olarak gönderiyoruz. Posta masrafları, dergimizin merkezinde sürekli bulunan ve bir dökümantasyon merkezi kurma çalışmalarımızı yürüten devamlı sekreterimizin maaşı, toplantı, panel harcamaları, derneğin düzenli bir gelirinin olmasını gerektirmektedir.

İletişim alanında çalışmalarımızın verimli ve sürekli olmasını istiyorsanız, üyelik görevlerinizden biri olan ödentilerinizi lütfen ödeyiniz. Derneğin sürekliliği, aylık ödentilerinizin geciktirilmeden ödenmesine bağlıdır. Ödentilerinizi 1095 30421 300730 İş Bankası Çağaloğlu Şubesi Banka hesabına ya da dernek merkezimize yatırabilirsiniz.

Bundan böyle, üyelik ödentilerinizi geciktirmeden iletteceğiniz inancı ve güvenci ile...

Sevgi ve saygılarımla...

Sayman
Doç. Dr. Özden Cankaya

Radyo TV'nin Gelişme Süreci

Baştarafı Sayf 11'de

Bu biçimde bir düzenleme kabul edilirse, Meteoroloji, Polis, Üniversiteler, Belediyeler, Hastaneler kendi alanları ile ilgili konularda yayın yapabileceklerdir. Bunlar dışında gerçek özel tüzel kişiler de televizyon yayını yapabileceklerdir.

Tüzel kişilerin radyo ve televizyon verici tesisleri kurmasına ancak, Türkiye'nin en az yarısını kapsayacak güçte tesisleri meydana getirmesi halinde izin verilmesi öngörülmektedir. Demokratik kitle örgütlerinin düşüncelerini aktarabilecekleri özel radyo-televizyon kurmaları çeşitli çevrelerce eleştirilmiştir.

İLAD, TÜSES'le birlikte yayınladığı, bu konudaki görüş ve düşüncelerini açıkladığı yayınında, Türkiye'de

yeni bir radyo televizyon düzeninin kurulmasının kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir. Getirilmesi istenen düzenin "özerk bir TRT'ye, kamusal radyo ve televizyon kurumlarına, özel ama kamu çıkarları açısından denetimli radyo ve televizyon ortaklarına ve bağımsız bir otorite biçiminde oluşturulacak bir Radyo ve Televizyon Kuruluna dayanacak" (5) biçimde oluşturulması önerilmektedir. Ulusal Radyo Televizyon Kurulunun bağımsızlığının önemi üzerinde de titizlikle durulmuştur. Çünkü, çoğulcu demokrasinin gereği olarak kurulacak çeşitli örgütlerin radyo ve televizyonları yanında kamusal radyo ve televizyonun ülke açısından önemi daha da fazla olacaktır. Bu yayında çoğulculuk desteklenmekte, ama bu çoğulculuğun yeni bir tekelciliğe, özel girişimlerin ve çökuluslu ortaklıkların tekelciliğine

yoil açması gerektiği belirtilmektedir.

Son günlerde bilimsel çevreler, çeşitli kuruluşlar ve hükümet tarafından çeşitli yasa tasarıları hazırlanmakta ve tartışmalar sürmektedir. Yeni bir radyo televizyon düzenine geçilirken önemli olan, demokratikliği sağlayabilmektir. Bunun içinde toplumun içindeki çeşitli örgütlerin, çıkar gruplarının düşüncelerini aktarabilecekleri, görüşlerini açıklayabilecekleri özgür ve katılımcı bir düzenleme yapılması toplumun yararına olacaktır.

KAYNAKLAR

- 1- Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*, Ankara, 1980, s. 12-13.
- 2- a.g.e, s.256-257.
- 3- RTYK Raporu, Ankara, 1990, s.1.
- 4- RTYK Raporu, Ankara, 1990, s.5.
- 5- Hıfzı Topuz, et. al., *Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni*, İstanbul, 1990, s.189-191.

YENİ YAYINLAR

YENİ İLETİŞİM ORTAMI
DEMOKRASİ VE
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Dr. HALUK ŞAHİN

Basın Konseyi Bilimsel Araştırması,
İstanbul 1991. 104 say.

Haluk Şahin bu çalışmasında iletişim teknolojisi konusunda kapsamlı ve sorgulayıcı bir yöntem izlemiştir. Günümüzde pek çok iletişim bilimcisi, iletişim teknolojisinin Dünyanın küreselleşmesine yol açtığını, insanların tarihte görülmemiş biçimde sevinç ve hüzünleri paylaşır hale gelerek, ortak idealler etrafında toplanmaya başladıklarını iddia etmektedir. Bu görüş ışığında ülkelerin sosyal sistemlerinde de birtakım değişikliklerin olduğunu ileri süren Şahin, Türkiye için Geo-politik ve kültürel durumu dolayısıyla "kayalık burcun ucundaki ev" benzetmesini yapmaktadır.

SİYASAL REKLAMCILIK

HIFZI TOPUZ

Cem Yayınevi, İstanbul 1991,
248 s. 20.000 TL.

Türkiye'de 1977 yılında gazete reklamlarıyla başlayan siyasal kampanyalar, son seçimlerde reklam ajanslarının yoğun çalışmalarıyla sürdürüldü. Bir çok ülkede, çeşitli kitle iletişim araçlarıyla uzun yıllardır yapılan siyasal reklam, toplumumuzda özellikle son seçimlerde ilgi odağı oldu. Konu, iletişimle ilgili çevrelerde enine boyuna tartışılmaya başlandı. İşte, "Siyasal Reklamcılık" adlı kitap, taze yaşanmış olaylara bir çerçeve çizmek amacıyla hazırlanmış.

Yedi bölümden oluşan kitap, konuyu dünyadan ve Türkiye'den örnekler vererek sergiliyor.

Birinci bölüm "Türkiye'de Siyasal Reklamcılık" adını taşıyor ve ülkemizdeki siyasal reklamcılığın kısa tarihçesini, bu reklamları

Haluk Şahin dünyadaki gelişmelerin ışığında Türkiye'nin yeni iletişim ortamına girdiğini, ancak bunun altında halkın "iletişim ihtiyaçları", "medyalara katılımı", "bilgi dağılımı" ve "doğrular öğrenme hakkı" gibi çağdaş kavramlar açısından durumun pekte iç açıcı olmadığını söylemektedir. Yani Türkiye'de "iletişim maddiyonunun" iki yanı arasındaki fark, iletişimin kurumsal üstyapısının, teknolojik altyapıdaki değişime yetişemediğinden kaynaklanmaktadır.

1990'lı yıllarda Avrupanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de iletişimde yeniden yapılanma rüzgarları sağdan "neoliberal" yönden estüğünü söyleyen Şahin, Türkiye'nin 21. yüzyıla sivil toplumdan güç alan katılımca, çağdaş bir demokrasi ve böyle bir toplumun iletişim ihtiyaçlarına karşılık verebilecek nitelikte özgür bir basınla girecekte, iletişim ortamında yeni kurumlara ve bunları doğuracak yeni düşüncelere şiddetle ihtiyaç olduğunu ileri sürmektedir.

nı hazırlayan ajansları olaylardan örnekler vererek aktarıyor.

"Televizyonda Seçim Kampanyaları" ana başlığını taşıyan bölümde, ABD ve Fransa'da seçim dönemlerinde televizyonda yapılan tartışmalar anlatılıyor. 1952'de Başkanlık seçimiyle başlayan TV tartışmaları, kronolojik bir sıra içinde Bush-Dukakis dönemine kadar geliyor. Fransa'da TV tartışmaları da General De Gaulle döneminden, Mitterand-Chirac dönemine değin uzanıyor.

"Radyo kampanyaları" üçüncü bölümü oluşturuyor. Radyonun seçimlerde nasıl kullanıldığını irdeliyor.

Seçimlerde afiş te, ayrı bir iletişim aracı olarak kullanılmakta. "Politika da Afiş" bölümünde Fransa'dan örnekler veriliyor.

"Kampanya Nasıl Yapılır", "Kamuoyu yoklamaları" ve "Yasal Koşullar" kitabın diğer bölümleri.

"Siyasal Reklamcılık" olaylardan yola çıkan ve bol örnekler vererek konuyu anlatmayı amaç edinmiş bir çalışma. Kitapta yer alan örnekler, siyasal reklamcılığın bir dökümü olarak değerlendirilebilir. Bundan sonra, iletişim alanındaki araştırmacıların ilgisini çekecek olan siyasal reklam konusu bir çok bilimsel araştırmanın konusu olacak.

KEŞFEDİLMEMİŞ KITA-
GÜNLÜK YAŞAM ve ZİHNİ-
YET KALIPLARIMIZ

Dr. AYDIN UĞUR

İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, 164 s., 16.000 TL.

İnsan en son en yakınındakini keşfeder: sosyologların ve sosyal antropoloğların iyi bildikleri bir olgudur bu. Birey kendi kültürü konusunda kördür. Ya da, McLuhan'ın bir zamanlar dediği gibi bu konuda "uyuşup kalmıştır". Her fün iç içe yaşanan, haşır neşir olunan, otomatik sistemlere bağlanan şeyler olağan, sıradan, dikkate değmez bulunurken. Bilinmeyen bölgelere uzun seferlere çıkılırken "günlük yaşam ve zihniyet kalıplarımız" bir "keşfedilmemiş kıta" olarak kalır.

Aydın Uğur'un kitabı bu keşfedilmemiş kıtanın çeşitli köşelerine yapılmış çok keyifli bir yolculuğun -gezintülerin- izlenimleri olarak okunabilir. Uğur'da önsözünde denemeleri böyle tanıtır: "(Metinlerin) hepsi kültür ve zihniyet coğrafyamızın ya yeni oluştuğu için ya da 'günlük yaşama ilişkindir' denilip şimdiye kadar keşfedilmeye değer gözükmemiş, bu yüzden karanlık bırakılmış yörelerin haritasının ilk eskizlerini çıkarma arayışı içindedir."

Uğur bu metinlerin "sosyoloji literatürü ile durmadan söyletiklerini söylüyor ki, iletişim araştırmacıları açısından bu söyleşinin ayrı bir önemi var. Kitle kültürü, arabesk, videoklip sanat ve medyalarla ilgili denemelerde bu yaklaşımın meyveleri alınıyor. Ufkumuz genişliyor.

Bu denemeler koleksiyonuna hem iletişime olan ilgileri, hem deneme türünün edebi hazzı, hem de yapacağımız keşifler açısından tüm İLAD üyelerine tavsiye ederiz.

TELEVİZYONU ANLAMAK

Doç. Dr. EROL MUTLU

Gündoğan yayımları, İstanbul 1991
340 s., 25.000 TL.

Televizyon, gündelik yaşamımız içerisine boylesine girmiş ki, televizyonsuz bir yaşamın nasıl olabileceğini düşünemiyoruz bile. Hele televizyonlu bir dünyaya doğmuş olan genç kuşak, bu aracı, ailenin bir bireyi gibi algılıyorlar. Odalarımızın baş köşesine tek-lifsiyce oturmuş, içli dışlı olduğumuz bu kitle iletişim aracını ne ölçüde tanıyoruz? "Televizyonu Anlamak" adlı kitap, bu iletişim aracıyla ilgili sorulara yanıt vermek amacıyla ortaya çıkmış.

Kitap üç ana bölümden oluşuyor. "Televizyon Türleri" başlığını taşıyan birinci bölümde; tür kavramı, olanaklar ve sınırlamalar,

sosyo-ekonomik ve kültürel etkenler açısından inceleniyor.

İkinci bölüm televizyonun kurmaca dünyasını inceliyor. Gerçek dünya ile sanat-iletişim arasındaki ilişkileri değerlendirirken, esas sorunun bu ilişkileri belirleyip tanımlamak olduğunu söylüyor. Doç. Dr. Erol Mutlu.

Yazar, tümüyle kurmaca bir yapının gerçek dünya ile yansıma ve denklik ilişkisi ölçütüne dayanılarak değerlendirilmesi yerine, gerçek dünyayı anlaşılabilir kılıp kalmaması ölçütüyle değerlendirilmesinin daha doğru olduğunu söylüyor ve televizyonun kurmaca dünyasını bu açıdan inceliyor.

Kitabın üçüncü bölümünde, "Dizi ve Seviyeler", "Televizyonun Gülmece Dünyası" ve "Televizyonun Duygular Dünyası" başlıkları altında TV yayınlarının gerçek yaşamla ilişkisi incelenmiş.

"Televizyonu Anlamak", özenli türkçesi, rahat anlatımı ve zengin kaynakçası ile tüm basın yayın öğrencilerinin ve bu alanda çalışanların okuyup yararlanacakları bir kitap.